

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

Odsjek za komparativnu književnost

i informacijske nauke

**Ka novom modelu multifunkcionalne ustanove baštine: zajednička historijska ishodišta
i konvergirane prakse današnjice**

Završni magistarski rad

Ime i prezime studenta: Lamija Hamzakadić

Mentor: prof. dr. Lejla Kodrić Zaimović

Sarajevo, 2021.

Sadržaj

Sažetak	3
Uvod	4
Baštinske ustanove	6
Biblioteka.....	6
Muzej.....	6
Arhiv.....	7
Pregled saradnje biblioteka, muzeja i arhiva kroz historiju	8
Zajedničko i posebno u praksi arhiva, biblioteka i muzeja	12
Obrazovanje i stručno usavršavanje bibliotekara, arhivista i muzeologa	20
Napredak tehnologije i znanja u kontekstu biblioteka, muzeja i arhiva.....	24
Biblioteke, muzeji i arhivi današnjice	27
Primjeri dobre prakse u kontekstu saradnje biblioteka, muzeja i arhiva u svijetu i Bosni i Hercegovini	28
Nacionalna biblioteka Katara	28
Library and Archives Canada (LAC)	30
Dar al- Kutub	33
Bibliotheca Alexandrina	36
Gazi Husrev-begova biblioteka	38
Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića	41
Zaključak	45
Literatura	47

Sažetak

Kada je riječ o baštinskim ustanovama, na prvom mjestu se govori se o bibliotekama, arhivima i muzejima. Historijski gledano, u početku nastanka ovih ustanova, postojalo je međusobno približavanje sve tri ustanove iz potrebe da se sačuvaju važni dokumenti, a povezivalo ih je to što su služile istoj svrsi: bile su spremišta različitih zbirki. Bez obzira na period kada su biblioteke, muzeji i arhivi prolazili kroz procese divergencije, vrijeme napretka tehnologije i znanosti je dovelo do toga da ove ustanove funkcionišu kao samostalne javne ustanove sa određenom vrstom građe, ali sa istim ciljem: učiniti vidljivim građu koju čuvaju i omogućiti njihovu dostupnost i laku pretraživost korisnicima upotrebom najsavremenije tehnologije, a također i zaštititi izvornike i promovirati vrijednosti kulturne baštine te dati punu podršku očuvanju kulturne baštine kao vrijednosti lokalne zajednice. Novi model multifunkcionalne ustanove baštine, zahvaljujući digitalnoj tehnologiji, utječe na sve tri vrste ustanova tako što su one sve manje ograničene na sebe, a postaju sve više međusobno zavisne i povezane. Pored toga biblioteke, muzeji i arhivi imaju zajedničke interese čineći građu dostupnom korisnicima. U pogledu na prethodnu praksu ove tri ustanove, kada su naglašeno čuvale kulturno naslijeđe, obrađivale i davale na korištenje, sada ih približava i to što korisnicima žele obezbijediti lakši pristup svim tipovima informacija, uz zaštitu kulturnog blaga.

Ključne riječi: biblioteka, arhiv, muzej, modeli saradnje, kulturna baština, digitalna tehnologija, digitalne informacijske usluge

Uvod

Završni magistarski rad o temi *Ka novom modelu multifunkcionalne ustanove baštine: zajednička historijska ishodišta i konvergirane prakse današnjice* predstavlja analizu zajedničkih historijskih ishodišta, kao i konvergirane prakse današnjice baštinskih ustanova. Kada se govori o baštinskim ustanovama na prvom mjestu se podrazumijevaju biblioteke, muzeji i arhivi koje je potrebno najprije definisati, a zatim istaći ono što ih povezuje i razdvaja, tj. gdje u njihovom djelovanju dolazi do konvergencije, a gdje dolazi do divergencije pomenutih ustanova. Također je bitno ukazati na smijer kojim se vode međusobni odnosi ustanova i tako objasniti na koje se načine dolazi do saradnje, ali i konkretnim primjerima dobre prakse pokazati koliko ta saradnja ima širok dijapazon djelovanja, ali i kako je ta saradnja tekla kroz historiju pa sve do danas u savremenim okvirima djelovanja biblioteka, muzeja i arhiva.

Saradnja biblioteka, muzeja i arhiva podrazumijeva široku analizu istraživanja iz historijske perspektive, a ovdje će biti ponuđena konkretna historijska saznanja na čijim primjerima će se pokušati rasvijetliti u kojem smjeru se saradnja odvijala, a zatim i koliko su se modeli saradnje u savremenom tehnološkom okruženju dodatno razvili i olakšali pristup korisnicima što predstavlja temeljnu zadaću ovih ustanova.

Rad je sačinjen od sedam poglavlja gdje se u prvom poglavlju pod nazivom *Baštinske ustanove* nastoje definirati najistaknutiji primjeri baštinskih ustanova današnjice, tj. biblioteke, arhivi i muzeji. Sljedeće poglavlje pod naslovom *Pregled saradnje biblioteka, muzeja i arhiva kroz historiju* donosi historijski pregled rada ove tri ustanove od biblioteka starog vijeka, uključujući i stari Egipat, helenskih muzeja, preko tzv. kabineti čuda, pa sve do danas. Slijedi poglavlje *Zajedničko i posebno u praksi arhiva, biblioteka i muzeja*, u kojem će više biti riječi o zajedničkim i posebnim instancama ovih ustanova. *Obrazovanje i stručno usavršavanje bibliotekara, arhivista i muzeologa*, je nezaobilazno poglavlje ovog rada koje govori o obrazovanju informacijskih stručnjaka kroz historiju pa sve do savremenog tehnološkog okruženja. Na tom tragu dolazi i poglavlje *Napredak tehnologije i znanja u kontekstu biblioteka, muzeja i arhiva*, gdje će više biti riječ o tome kako su infomacijsko-komunikacijske tehnologije utjecale na biblioteke, muzeje i arhive. Zatim slijedi poglavlje *Biblioteke, muzeji i arhivi današnjice* koje predstavlja svojevrsni uvod za poglavlje koje slijedi a to je *Primjeri dobre prakse u kontekstu saradnje biblioteka, muzeja i arhiva u svijetu i Bosni i Hercegovini* koje obuhvata primjere *Nacionalne biblioteke Katara, Library and*

Archives Canada (LAC), Dar al- Kutub, Bibliotheca Alexandrina, Gazi Husrev-begova biblioteka, te Bošnjački institut.

Cilj završnog magistarskog rada pod naslovom *Ka novom modelu multifunkcionalne ustanove baštine: zajednička historijska ishodišta i konvergirane prakse današnjice* jeste predstaviti zajednička historijska ishodišta, kao i kasnije poveznice između baštinskih ustanova, te prikazati konvergirane prakse biblioteka, muzeja i arhiva današnjice, kroz primjere dobre prakse.

Baštinske ustanove

Biblioteka

Uzme li se u obzir navedena definicija biblioteke u online izdanju *Hrvatske enciklopedije* da je biblioteka *uređena zbirka pisane, tiskane ili druge grafičke, zvučne, vizualne i elektroničke građe (uključujući filmove, fotografije, vrpce, mikrooblike, diskove i računalne datoteke te programe); naziv i za zgradu ili prostor u kojem je zbirka smještena, obično posebno projektiran, izgrađen i opremljen za tu namjenu*¹, može se zaključiti da je ova definicija sveobuhvatna i koretna. Međutim, ono što biblioteka u 21. stoljeću predstavlja, ima širi dijapazon definiranja. Osim toga što se biblioteke mogu podijeliti na nacionalne biblioteke, univerzitetske i visokoškolske biblioteke, javne biblioteke, školske biblioteke i biblioteke na radnim mjestima², *biblioteke su jedno od obilježja civilizacija*³.

S obzirom na novo savremeno okruženje s kojim i biblioteke idu u korak i nastoje da budu relevantne i dinamične u informacijskom dobu, tako se i definicija biblioteke mijenja i prilagođava vremenu u kojem se nalazi, s naglaskom da je ona *kulturna i informacijska ustanova koja, slijedeći općeprihvaćene ciljeve društva i načela stručnoga rada, odabire, nabavlja, obrađuje, u fizičkome i obavijesnom smislu sređuje te čuva i daje na korištenje knjižničnu građu, a preko organiziranih službi pruža raznolike usluge aktivnim i potencijalnim korisnicima*.⁴

Muzej

Muzej je ustanova ili zgrada u kojoj se čuvaju, proučavaju i po određenom sistemu (hronološki ili tematski) izlažu zbirke starina i umjetnina, prirodosnanstvenih, tehničkih i sl. predmeta. *Dijele se na znanstvene (arheološki, povijesni, etnografski, prirodoslovni, tehnički, vojni, kriminalistički, higijenski, školski, pomorski i dr. muzeji) i umjetničke muzeje, djelatnost kojih je isključivo usmjerena na djela likovne umjetnosti (slikarstvo, kiparstvo, grafika,*

¹ *Hrvatska enciklopedija: biblioteka*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32130> (25.06.2021.)

² Više vidjeti: Brophy, P. *Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba*. Beograd: Clío. 2005. str. 29-52

³ *Ibidem*, str. 7

⁴ Tadić, Katica. *Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare*. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog1.htm#1> (10.06.2021.)

*predmeti primijenjene umjetnosti, također film, kazalište, glazba i sl.), a po teritorijalnoj pripadnosti na državne, zemaljske, pokrajinske, gradske i zavičajne.*⁵

Autor Maroević ističe da je *muzej neprofitna stalna ustanova u službi društva i njegova razvoja i otvorena javnosti, koja sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline, radi proučavanja, obrazovanja i zabave.*⁶

Osim toga, najjednostavnija definicija muzeja jeste da *oni čuvaju, tumače i promovišu aspekte prirodnog i kulturnog nasljeđa.*⁷

Arhiv

Arhivi predstavljaju *javne ustanove koje vrše zaštitu i uslovljeni smještaj arhivske građe, obavljaju stalni nadzor nad registraturskim materijalom i obezbjeđuju korištenje i publikovanje arhivske građe.*⁸ Sadržaj fondova bilo kojeg arhiva direktno zavisi *o upravno-političkoj razini zajednice u kojoj djeluje i u određenom je povijesnom razdoblju najvjerniji izraz života i rada u njoj.*⁹ Najveći broj dokumenata koji se čuva u arhivima odnosi se na aktivnosti državne vlasti, upravnih organa i organizacija različitih nivoa, sudova, ekonomskih subjekata, javnih ustanova te porodica i pojedinaca koji su u javnom životu jedne zajednice imali važnu ulogu.

Za svaki arhiv je od nemjerljivog značaja postojanje biblioteke koja je referentna, tj. priručna biblioteka. Upravo takve biblioteke su biblioteke poluotvorenog tipa, jer one služe uposlenicima arhiva, a isto tako i istraživačima. Sadržaj tih biblioteka čini građu *iz oblasti istorije, prava i drugih kulturoloških odnosno društvenih nauka, a za potrebe stručnih lica odgovornih za vrednovanje, prijem, sređivanje, obradu i pripremu za korišćenje dokumenata trajne vrednosti to jest arhivistima i za korisnike arhivske građe*¹⁰.

⁵ Hrvatska enciklopedija: muzej. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42619> (25.06.2021.)

⁶ Maroević, I. 1993. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. str. 74

⁷ *Etički kodeks za muzeje*. Sarajevo: ICOM BiH. 2007. str. 1. Dostupno na: <https://www.icombih.org/site/files/bosanski.pdf> (26.06.2021.)

⁸ Popović, P. J. *Pravna zaštita kulturnih dobara, sa posebnim osvrtom na arhivsku građu koja se nalazi u muzejima i bibliotekama, njeno korištenje i normativno razgraničenje nadležnosti muzeja, arhiva i biblioteka*. Beograd: Tehnički in vsebinski problemi klasičnoga in elektronskoga arhiviranja. 2012. Str. 220. Dostupno na http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2012/24_Popovic_2012.pdf (08.06.2021.)

⁹ Ranić, A. *Izgradnja zbirke arhivske knjižnice*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv. str. 2. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/7025> (26.06.2021.)

¹⁰ ibidem

Pregled saradnje biblioteka, muzeja i arhiva kroz historiju

Historijski gledano, biblioteke i arhivi su dugo vremena bile ustanove koje su se nalazila na jednom mjestu, te ih, zbog toga, nije bilo lahko razlikovati, jer je u istim prostorijama bivala građa različitog sadržaja. U početku djelovanja biblioteke su bile i biblioteke i arhivi, te su bile otvorene samo za mali broj članova društva ili zajednice, tj. za one koji su bili učeni. Tako se u historijskim izvorima navodi da je Asurbanipalova biblioteka u Ninivi čuvala brojne višejezične rječnike, slovarice i druga djela didaktičkog karaktera i bila je otvorena za širi krug obrazovanih ljudi i to onih koji su imali pristup palači, *ali bi bilo pogrešno iz toga zaključiti da je Ašurbanipalova knjižnica bila javna u današnjem smislu te riječi*¹¹ i da je bilo ko mogao pristupiti onoj ustanovi. Ako se uzme za primjer biblioteka u faraonskom Egiptu, a kada je riječ o fondu koji su biblioteke posjedovale autor Stipčević navodi: *Ograničena proizvodnja knjiga, nerazvijeno knjižarstvo, pismenost ograničena na svećeničku i birokratsku klasu – sve je to imalo za posljedicu da su knjižnice bile i siromašne.*¹² Kasnije se, protokom vremena, funkcija biblioteka mijenjala, te je postajala sve otvorenija za društvo. Nadalje, govoreći o tome da li je stariji arhiv ili biblioteka bitno je istaknuti da *najstariji poznati oblici biblioteke bili su zapravo neka vrsta arhiva, zbirke dokumenata s područja uprave vezane uz vladarski dvor odnosno hramove.*¹³ iz čega se može zaključiti da su u početku postajale tzv. biblioteke – arhivi koje nisu razlikovale bibliotečku ili arhivsku građu. Na tom tragu autor Stipčević navodi da su *u istim prostorijama čuvali pločice bez obzira na njihov sadržaj, osim što su ih iz praktičnih razloga smještali u određene stručne skupine*¹⁴. Za razliku od ove prakse, Aleksandrijska biblioteka je započela konkretne procese smještanja građe u svojim policama gdje je zabilježeno održavanje stručnog rasporeda u bibliotekama.¹⁵

Pojava muzeja veže se za period helenizma i prvi od njih koji je nastao u Aleksandriji je *Museion*. Takav muzej *nije sadržavao umjetničke zbirke, već je bio središte znanstvenih, kulturnih i umjetničkih djelatnosti.*¹⁶ Muzej je imao veliku biblioteku, učionice, laboratorije za istraživanje, ali i *minerale i prirodne rijetkosti, ima botanički i zoološki vrt, stimulira čitanje i društveni život, usmjeren je prema izučavanju književnosti, povijesti, astronomije, a ne*

¹¹ Stipčević, A. 2006. *Povijest knjige: 2. Prošireno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Matica Hrvatska. str. 27

¹² Ibidem, str. 48

¹³ Ibidem, str. 31

¹⁴ ibidem

¹⁵ Više vidjeti: Ibidem, str. 141

¹⁶ Maroević, I. 1993. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. str. 20

*poznaje umjetničke zbirke.*¹⁷ Što se tiče umjetničkih zbirki, one su sakupljanje na posebnim mjestima poput hramova, a historija također bilježi da su se pojedine umjetničke zbirke čuvale u bibliotekama. Kada je riječ o građi koju je Aleksandrijska biblioteka, a prvobitno nazvana *Museion*, čuvala stječe se dojam da ona liči i na građu koju čuvaju biblioteke, ali i arhivi. Sve aktivnosti koje je muzej promicao poput društvenog života, čitanja, izučavanja književnosti, povijesti i sl. su bile pod zaštitom muza. Upravo ovakav primjer Aleksandrijske biblioteke predstavlja refleksiju rane konvergencije baštinskih ustanova koje najviše liče Akademiji ili univerzitetu, za čije potrebe je postojala i bogata zbirka knjiga.

Kao što se može vidjeti *jedinstveno historijsko ishodište baštinskih ustanova – prvenstveno arhiva, biblioteka i muzeja – prepoznatljivo još unutar njihovog najranijeg pojavljivanja kod srednjoistočnih starovjekovnih civilizacija, ponavljajući je obrazac njihova razvoja i u prostorno i vremenski udaljenim civilizacijama i kontekstima te posve drugačijim lokalnim praksama i običajima*¹⁸. Kada je riječ o pojmu konvergencije, odnosno približavanja i ujedinjenja prostora gdje se čuvaju arhivska, bibliotečka i muzejska građa, ona se da uočiti tokom višestoljetnog postojanja baštinskih ustanova.

Bavljenje baštinom kao djelatnošću je mnogo starije od moderne kako ističe autorica Kodrić Zaimović *počev još od hramskih i kraljevskih riznica starog vijeka, preko antičkih i srednjovjekovnih antikvara, sve do vlasnika tzv. „kabineta čuda“ / „kabineta rijetkosti“ iz vremena evropskog humanizma i renesanse – protokonceptualizacija pojma svoje porijeklo ima u moderni, u nekim segmentima čak i ranije, u dobu prosvjetiteljstva, posljedično čemu na prijelazu 18. u 19. st. nastaju temeljne sastavnice baštinskog univerzuma: baštinske institucije, baštinska profesija te akademsko obrazovanje za neka od pojedinačnih područja baštine, dok će se pripadajuća interdisciplinarna akademska disciplina, kao što je već naglašeno, razviti tek u drugoj polovini 20. stoljeća*¹⁹. Tzv. *kabineti rijetkosti / kabineti čuda* podrazumijeva prva sakupljanja, bez jasnih smjernica, najčešće prema vlastitom ukusu i bez posebnih namjera.²⁰ Njihovi vlasnici su uglavnom bili plemići i kraljevi, pa su se tu, uz

¹⁷ ibidem

¹⁸ Kodrić Zaimović, L. Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa. *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*. Vol. 24, No. 24, 2019. str. 60-73. str. 60. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=336004 (26.06.2021.)

¹⁹ Kodrić Zaimović, L. *Baštinske studije: Od moderne do postdigitalne kulture*. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. 2021. str. 134.

²⁰ Vujović, O. *Kabineti čuda narodnog muzeja Zadar*. Dostupno na: <https://www.wish.hr/kabineti-cuda-narodnog-muzeja-zadar/> (26.06.2021)

*vrhunska umjetnička djela, nerijetko nalazili kosturi, fetusi u formalinu ili velike školjke*²¹. Tek su kasnije određene kolekcije dobile status tematskih zbirki, i vremenom su postale dostupne javnosti.

Naravno, treba spomenuti i da se povremeno javljao period divergencije odnosno udaljavanja i/ili razjedinjavanja njihovih praksi, i to tokom 19. st. Dakako, historijski gledano, periodi konvergiranja ovih ustanova brojniji su od onih perioda kada se javlja divergentnost, čemu svjedoče najraniji primjeri nastajanja arhiva, biblioteka i muzeja. U kontekstu savremene prakse ovih ustanova, a koje danas uglavnom funkcionišu kao samostalne javne ustanove sa određenom vrstom građe, implementiranje novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija doprinijelo je boljoj i konkretnijoj suradnji gotovo na svim nivoima o čemu će više biti riječ u nastavku rada. Shodno tome, konvergencija biblioteka, arhiva i muzeja, od njihovog najranijeg pojavljivanja pa sve do danas, dokaz je cjelovitosti njihovih ciljeva i funkcija, *s temeljnom objedinjujućom misijom – očuvanjem nacionalnog pamćenja*²².

Također, kada je riječ o funkcijama i ciljevima muzeja, arhiva i biblioteka oni su u mnogim segmentima nedjeljivi. Tako npr. Susan Pearce, teoretičarka muzeologije, tvrdi da je razlika muzeja i arhiva vrlo nejasna: *Arhiva muzeja obuhvaća cjelokupni fond muzejskih usluga ali i same građe. Zbirke većine muzeja, ovisno o njihovoj veličini i datiranju iz povijesti uključuju širok raspon građe, čak iako je riječ o teoretski koncentrirano uskom području disciplina. Pored toga, postoji i značajan opseg pisanih, printanih i slikovnih zapisa, uključujući pisma, bilježnice s rukopisima, bilješke karti, dijelove časopisa, akvarele, fotografije i terenske bilješke, i sl.*²³

Muzeji i arhivi služe kao sredstvo očuvanja identiteta pojedinaca, ali i zajednice. To su mjesta gdje ljudi povjeravaju svoje najcjenjenije predmet poput pisama, dnevnika, albuma, zbirki novčića i sl. *Knjižnice, arhivi i muzeji često su primatelji tih zbirki, stojeći kao institucije koje dodjeljuju i čuvaju tzv. besmrtnost javnom dobru.*²⁴ Stoga, muzeji i biblioteke, pored osnovnog zadatka u pogledu zbirki i njihove organizacije kako bi bile dostupne korisnicima, oni dijele i mnoge temeljne vrijednosti. Također, to su ustanove koje prikupljaju, katalogiziraju, čuvaju i tumače povijest. Autor Kniffel je na ovu temu napisao da *biblioteke i muzeji zauzimaju kolektivno*

²¹ ibidem

²² Kodrić Zaimović, L. Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa. *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*. Vol. 24, No. 24, 2019. str. 60-73. str. 61. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=336004 (26.06.2021.)

²³ *Museums, Archives, and Libraries: Estranged Siblings*. Dostupno na: <http://freepages.rootsweb.com/~gilliamgibbs/genealogy/writings/musarchlib.html> (26.06.2021.)

²⁴ ibidem

*kulturno znanje... Svi oni su - sve biblioteke, svi muzeji - u mogućnosti da grade neograničeno znanje i stvaraju osobne istine individualnog koncepta.*²⁵

Zajednička historijska ishodišta te kasniji razvoj ovih ustanova do danas je dokaz uporednog te srodnog djelovanja biblioteka, muzeja i arhiva i kao takav je prepoznatljiv u najrazličitijim vremensko-prostornim okvirima jer sve tri vrste ustanova, posebno kada je riječ o stoljeću informacijskih tehnologija, imaju za cilj učiniti građu koju čuvaju vidljivom *i omogućiti njihovu dostupnost i laku pretraživost korisnicima korištenjem najsavremenije tehnologije, ali i zaštititi izvornike i promovirati vrijednosti kulturne baštine te informirati o kulturnoj baštini kao vrijednosti lokalne zajednice.*²⁶ Stoga, posljedica tehnoloških promjena u radu sve tri ustanove doprinijela je konvergenciji ovih ustanova danas.

²⁵ ibidem

²⁶ Kurtalić, I. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u savremenom tehnološkom okruženju: Završni diplomski rad*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. 2018.str. 6. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/18_19/kob/Irma-Kurtalic.pdf (26.06.2021.)

Zajedničko i posebno u praksi arhiva, biblioteka i muzeja

Arhivi, biblioteke i muzeji, kao tri temeljne baštinske ustanove koje postoje, djeluju i funkcionišu uglavnom zasebno veoma su važne ustanove gdje se *u središtu pažnje navedenih triju djelatnosti nalazi jedan te isti fenomen – baština i njezina komunikacija.*²⁷

Osnovna zadaća, ali i cilj, koji je na prvom mjestu tzv. ljestvice poveznica ovih ustanova jeste prikupljanje, pohranjivanje, obrađivanje, čuvanje, zaštita i davanje građe na korištenje koja je od iznimnog kulturnog, umjetničkog, naučnog, ekonomskog, pa i političkog značaja i vrijednosti za određenu zajednicu.

Ako se uzme u obzir da su ovo ustanove koje prikupljaju, pohranjuju, obrađuju i daju na korištenje građu korisnicima, te ako je ova poveznica jednaka za sve tri ustanove, isto tako postoje i određene sličnosti u procesima na osnovu kojih biblioteke, arhivi i muzeji prikupljaju, obrađuju, čuvaju i organiziraju službe za korisnike. Stoga, biblioteka, da bi bila u mogućnosti da čuva baštinsku građu zajednice kojoj pripada, ona mora ostvariti kontakt i relaciju sa muzejima i arhivima, te građom koja se u njima nalazi. Na taj način biblioteke, a tako i muzeji i arhivi, olakšavaju rad sebi, a također i korisnicima, kroz međusobna nadopunjavanja većeg opsega informacija i kroz tu saradnju grade kompletnu cjelinu.

Kada su u pitanju informacije, a u pogledu onoga što muzeji, biblioteke i arhivi nude korisnicima, postoji stanovište da su biblioteke više koncentrisane na informacije dok su muzeji više koncentrisani na *predmet*. U tom pravcu posmatrano, može se izvesti zaključak da i muzeji posredstvom predmeta nude određene vrste informacija, jer, kada se globalno posmatra, i predmet je informacija. Sa aspekta složenosti građe, arhivska se građa smatra složenijom u odnosu na bibliotečku ili muzejsku, ali arhivi nude informacije isto kao i biblioteke i muzeji.

Kao što je u uvodnom dijelu rada kazano, jedna od definicija muzeja glasi da muzeji čuvaju, tumače i promovišu aspekte prirodnog i kulturnog nasljeđa. Što se arhiva tiče, on se definiše kao javna ustanova koja vrši zaštitu i uslovljeni smještaj arhivske građe. Također, arhiv *obavlja stalni nadzor nad registraturskim materijalom i obezbjeđuju korištenje i publikovanje*

²⁷ Faletar Tanacković, S; Aparac Jelušić, T. *Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*. Libellarium, III, 2. 2010. Str. 184. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/viewFile/126/126Bam> (10.06.2021.)

*arhivske građe*²⁸. Upravo svaki arhiv posjeduje knjige iz pojedinih društvenih i historijskih oblasti što se može pronaći i u bibliotekama, te pored toga arhiv sačinjavaju dokumenti trajne vrijednosti, što ga i čini arhivom. Isto tako, kada se govori o muzejima, oni imaju karakterističnu građu koja muzej čini muzejom, a također i biblioteke čuvaju karakterističnu građu koja biblioteku čini bibliotekom, a svaka njih, pored toga, ima i građu koja se može pronaći u druge dvije ustanove.

Potreba korisnika za informacijama je raznovrsna, stoga se mnogi korisnici referiraju i na arhivsku i muzejsku i bibliotečku građu. Iz razloga što se, veoma često, nadopunjuju sve tri ustanove u pogledu građe i informacija, uposlenici arhiva, biblioteka i muzeja, odnosno, arhivisti, bibliotekari i muzeolozi, trebali bi biti dobro upućeni i upoznati sa informacijama i građom koju posjeduju oni drugi. Na taj način se korisnici mogu uputiti na korištenje izvora iz sve tri ustanove.

Bitno je istaći da ove ustanove čuvaju kulturnu i naučnu baštinu jedne zemlje, te one, i na taj način, imaju zajedničku poveznicu, a to je nacionalna baština.

Autor Brooks na ovu temu kaže kako je *u konačnici, naš zajednički cilj zaštititi vrijedne informacije i pobrinuti se da se koriste za dobrobit društva*²⁹. Dakle, iz zajedničke brige za informacije te njihovu dostupnost korisnicima i zajedničke brige za kulturnu baštinu proizlazi i zajednički nazivnik arhivista, bibliotekara i muzeologa – informacijski stručnjak.

Autor Šola naglašava da – *“informacije koje se odnose na prošla ljudska iskustva, njihovo stvaranje/akviziciju, njihovu analizu, skrb i diseminaciju”* – stoga trebaju zajedničku teoriju, heritologiju, odnosno mnemozofiju, kako naziva novu disciplinu u čijem se središtu nalazi fenomen totalnog naslijeđa i kojom se nastoje objediniti teorijske spoznaje i metode što čine osnovu znanstvenog tumačenja procesa organizacije, čuvanja i uporabe baštine, a znanstvene grane poput knjižničarstva, arhivistike, dokumentalistike, informatike i muzeologije svesti pod

²⁸ Popović, P. J. *Pravna zaštita kulturnih dobara, sa posebnim osvrtom na arhivsku građu koja se nalazi u muzejima i bibliotekama, njeno korištenje i normativno razgraničenje nadležnosti muzeja, arhiva i biblioteka*. Beograd: Tehnični in vsebinski problemi klasičnoga in elektronskoga arhiviranja. 2012. Str. 220. Dostupno na http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2012/24_Popovic_2012.pdf (08.06.2021.)

²⁹ Faletar Tanacković, S; Aparac Jelušić, T. *Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*. Libellarium, III, 2. 2010. Str. 189. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/viewFile/126/126Bam> (10.06.2021.)

*zajednički krov*³⁰. Dakle, struke poput arhivistike, muzeologije i bibliotekarstva suštinski se bave istim predmetom, te imaju istu okosnicu zanimanja.

Pored toga što biblioteke, muzeji i arhivi čuvaju i kontroliraju društveno pamćenje dobra komunikacija i saradnja ovih ustanova olakšava procese i pojave *pri rješavanju zajedničkih izazova, među kojima se navode obrazovanje, građa i izgradnja zbirki, metodologija, referentne službe, odnosi s javnošću, umrežavanje, standardizacija, tehnologija, zakonski okviri, dostupnost građe i autorsko pravo, društvena odgovornost i profesionalni status*.³¹

*Biblioteke, arhivi i muzeji ne žive samo od prošlosti, oni žive u sadašnjosti i živjet će u budućnosti, one svjedoče o prošlosti i sadašnjosti kulture jedne zemlji*³². Sadržaj sve tri spomenute ustanove ukazuje na kulturne i naučne vrijednost jedne države i njenih građana i upravo ta činjenica govori u prilog tome da u budućnosti ove ustanove ne mogu nestati. Muzeji i arhivi služe kao sredstva za očuvanje identiteta pojedinaca. Vremenom se, ipak, pod utjecajem različitih faktora i razvojem tehnologije, promijenio njihov odnos i položaj i zaživjele su kao zasebne ustanove, pa ipak je građa biblioteka, arhiva i muzeja jednako sačuvala svoju umjetničku, kulturnu, ekonomsku i znanstvenu vrijednost za određenu zajednicu. Stoga, građa sve tri ustanove je vrlo slična, ali su pristup građi i forma u kojoj je građa predstavljena različiti. Autor Colson smatra da *oblik u kojemu je znanje pohranjeno ne može biti razlog za razdvajanje tih profesija u zasebne entitete*.³³ Upravo tako i korisniku ostaje nezapažen način na koji se građi pristupa ili oblik u kojem je ona predstavljena sve dok korisnik dobija povratnu informaciju koja mu je potrebna. Ako je osnovna zadaća biblioteka, muzeja i arhiva omogućiti korisniku traženu informaciju onda te razlike sa kojima se korisnik susreće kao što je oblik, forma, način obrade građe postaje nevažan. Te razlike ne utječu na korisnika i nema potrebe da ograničavaju međusobni odnos i saradnju biblioteka, arhiva i muzeja. Korisniku je važno da što brže dođe do informacija koje su mu potrebne i to ne

³⁰ Aparac Jelušić, T. *Teorijska ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova: prema suradničkom pristupu stalnom stručnom usavršavanju*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM), 07: 15-23. 2013. str.19. Dostupno na: <https://www.cceol.com/search/articledetail?id=285584> (11.06.2021.)

³¹ Faletar Tanacković, S; Aparac Jelušić, T. *Ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*. Libellarium, III, 2. 2010. Str. 195. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/viewFile/126/126Bam> (10.06.2021.)

³² Kurtalić, I. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u savremenom tehnološkom okruženju: Završni diplomski rad*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. 2018. str. 9. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/18_19/kob/Irma-Kurtalic.pdf (26.06.2021.)

³³ Faletar Tanacković, S; Aparac Jelušić, T. *Ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*. Libellarium, III, 2. 2010. Str. 192. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/viewFile/126/126Bam> (10.06.2021.)

razmišljajući u kojoj se ustanovi nalazi, niti u kakvoj je formi predstavljena informacija za kojom traga.

Na taj način, o prirodi građe koju svaka od ovih ustanova obrađuje, njenom pristupu i obliku, se očekuje od stručnjaka iz sve tri oblasti da je razumiju i propituju, dok to kod korisnika nije primarno da poznaju. Svijest da se korisnicima treba osigurati pristup građi na najučinkovitiji način povećana je razvojem novih tehnologija u ovim ustanovama.

Muzeji, arhivi i biblioteke imaju slične tehnološke potrebe. Sve tri ustanove koriste računare za procese katalogizacije, klasifikacije i indeksiranja građe. Mnogi muzeji, arhivi i biblioteke koriste iste programe baza podataka. Tema o kojoj se najviše govori u muzejskom svijetu je virtuelni muzej. Sa druge strane, tzv. arhivski svijet se bori sa pitanjem elektronskih zapisa.

Kako se upotreba računarske tehnologije povećava u muzejima, bibliotekama i arhivima, razlike između ova tri entiteta se smanjuju. Tako npr. *digitalizacija slika mijenja i objekte i tekstove iz izvornog stanja u dvije ili tri dimenzije na nula dimenziju jer postoje samo u računarskoj elektroničkoj memoriji.*³⁴

Mogućnost učinkovitog odgovora na savremene izazove u velikoj mjeri ovisi o tome koliko su različite vrste profesionalaca, tj. bibliotekari, arhivisti i muzealci sposobni se suočiti sa izazovima koji dolaze sa novom tehnologijom kako bi mogli raditi preko sve manjih granica koje ih razdvajaju.

Autorica Romer, u radu predstavljenom na internetskoj konferenciji o digitalizaciji tehnologija, tvrdi da *U središtu svih dobrih sustava baza podataka nalazi se napor u razumijevanju potreba ljudi koji će koristiti bazu podataka*³⁵. Ovo je ključni momenat za razumijevanje svakog bibliotekara, arhivistu i muzealca, s obzirom na to da su u fokusu svih usluga koje njihove ustanove nude upravo korisnici.

Zajedničke poveznice i saradnja biblioteka, arhiva i muzeja pružaju mogućnost šireg obrazovanja i obogaćivanja znanjem kod njihovih korisnika.

³⁴ *Museums, Archives, and Libraries: Estranged Siblings.* (online). Dostupno na: <http://freepages.rootsweb.com/~gilliamgibbs/genealogy/writings/musarchlib.html> (26.06.2021.)

³⁵ ibidem

U baštinskim ustanovama razlikuju se, uglavnom, sljedeće vrste građe: *bibliotečka, arhivska, muzejska i konzervatorsko – restauratorska*³⁶ građa. Ovako predstavljena podjela građe, od samog postanka ovih ustanova i sve do danas, ukazuje na to da razlike između ovih ustanova ipak postoje i da se treba odrediti granica šta od građe prvenstveno pripada kojoj ustanovi. Sa druge strane posmatrano, treba imati na umu da se u sve tri ustanove može pronaći građa iste vrste.

Konkretno, ako se, na primjer, novine, pamfleti, rukopisi, službene publikacije, karte, ili filmovi mogu pronaći i u bibliotekama i u arhivima, ali i u muzejima, ipak *arhivsko gradivo u načelu nastaje kao rezultat funkcionalnih aktivnosti državnih ustanova ili neke druge ustanove i organizacije u okviru koje arhiv djeluje i njegova je kulturna vrijednost slučajna. S druge pak strane, knjižnična građa nastaje prvenstveno u kulturne svrhe*³⁷. Stoga, bez obzira na sličnosti koje postoje između bibliotekara, arhivista i muzeologa, veliki broj razlika među njima javlja se upravo zbog karakteristika građe kojom se bave.

Kada je riječ o razlikama u metodi i tehnikama koje bibliotekari i arhivisti primjenjuju, autor Schellenberg pronalazi tri oblasti koje su uzrokom razilaženja. Te oblasti se ogledaju, na prvom mjestu, kroz vrednovanje tj. odabir građe gdje arhivist vrednuje jedinice građe u odnosu na druge, te ih odabire u skladu sa funkcijom i organizacijom, a ne u skladu sa predmetom i na kraju su njegove odluke konačne dok bibliotekar, sa druge strane, procjenjuje vrijednost svake jedinice zasebno i njegove odluke, zbog toga što građa koju posjeduje nije jedinstvena, nisu konačne. Dalje, na drugom mjestu autor govori o sređivanju građe, tj. o klasifikaciji gdje arhivisti uređuju građu prema interesnoj skupini ili u odnosu na organizaciju i funkcije institucije koja je njen osnivač, dok se u bibliotekama pojedinačne jedinice građe grupišu u unaprijed određenu klasifikacijsku matricu. Na kraju, autor Schellenberg govori o opisu, tj. katalogizaciji građe gdje se sveobuhvatni opis građe u bibliotekama odnosi, uglavnom, na pojedinačne i zasebne jedinice, dok se arhivska građa, katalogizira u skupinama i serijama.³⁸

³⁶ Kurtalić, I. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u savremenom tehnološkom okruženju: Završni diplomski rad*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. 2018. str. 11. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/18_19/kob/irma-Kurtalic.pdf (26.06.2021.)

³⁷ Faletar Tanacković, S; Aparac Jelušić, T. *Ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*. Libellarium, III, 2. 2010.Str. 189. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/viewFile/126/126Bam> (10.06.2021.)

³⁸ Više vidjeti: Schellenberg, T.R. *Modern Archives: Principles & techniques*. Chicago: Society of American Archivists. 2003. Str. 21-23. Dostupno na: <http://www.archivists.org/publications/ebooks/ModernArchives-Schellenberg.pdf> (21.06.2021.)

Navedeni primjer se može prenijeti i na usporedbu biblioteka i arhiva sa muzejima po pitanju metoda i tehnika prilikom prikupljanja, odabira i opisa građe. Što se tiče vrednovanja i odabira građe koja dopijeva u muzej njena relevantnost ovisi o temeljnoj ideji i viziji zbirke u koju se građa uklapa ili ne uklapa, odnosno ovisi o samoj tematici muzeja ili muzeološkim funkcijama. Što se tiče organizacije zbirke u muzejskim zbirnim fondovima, one su raspoređene u ovisnosti da li se radi o opštem ili specijaliziranom muzeju. Također je specifičan način opisa građe koju muzej posjeduje, a ona se većinom vrši na osnovu zbirke kojoj građa pripada.³⁹

Kada je riječ o zaštiti građe koju biblioteke, arhivi i muzeji čuvaju, a u kontekstu katalogizacije građe, arhivi i *ISAD(G)*⁴⁰ norma u popisu elemenata s područjima i potpodručjima koji su jasno definirani i raspoređeni *ipak ne navode konkretan element ili područje namijenjeno samo za zaštitu arhivskog gradiva*⁴¹. Biblioteke u smjernicama za katalogizaciju, *osim UNIMARC-ovog potpolja 318 Napomena o postupcima zaštite, nemaju konkretan element koji se odnosi na zaštitu građe kojom se korisnici služe te takve podatke vezane uz zaštitu navode u Bloku napomena*⁴². Muzeji i CCO-ove lista elemenata muzejsku su građu, ali i bibliotečku građu i arhivsko gradivo, *također ograničili elementima u kojima nema konkretnog elementa koji se odnosi na zaštitu građe ili gradiva*⁴³.

Bez obzira na razlike u pristupu prema građi, odnosno načinu izlaganja građe korisnicima, BAM zajednica kao zajednički cilj ima očuvati građu za buduće generacije te omogućiti pristup građi korisnicima. Kako bi u tome uspjeli, Pravilnikom su opisani elementi i ciljevi elemenata. Iako Pravilnik ne spominje konkretan element koji se odnosi na zaštitu, upravo je tu važna uloga katalogizatora i njegovog poznavanja građe.

*Osnovna razlika u radu navedenih institucija je u vrsti građe koju one sakupljaju (muzej – originalna umetnička dela, arhiv – originalna dokumenta, biblioteka – knjižna i neknjižna građa i elektronski izvori informacija).*⁴⁴

³⁹ Više vidjeti: Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. str. 85. i 158

⁴⁰ Više vidjeti: *ISAD (G): Opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva*. Zagreb: Međunarodno arhivsko vijeće. 2001. str. 5. Dostupno na: [http://arhinet.arhiv.hr/Download/PDF/ISAD_\(G\)_2_Izd_Hrv.pdf](http://arhinet.arhiv.hr/Download/PDF/ISAD_(G)_2_Izd_Hrv.pdf) (26.06.2021.)

⁴¹ Tustanić, J. *Kataložni opisi građe u arhivima, knjižnicama i muzejima - elementi opisa zaštite građe: Završni rad*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. 2019. Str. 24. Dostupno na: <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A4784/datastream/PDF/view> (26.06.2021.)

⁴² ibidem

⁴³ ibidem

⁴⁴ Drašković, B. *Evropske smjernice za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja – osvrt na rad Državnog arhiva Crne Gore*. MONTENEGRO – Libraries, Archives and Museums - LAM 2019. Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore

Autor Maroević, u kontekstu razlika muzeja, arhiva i biblioteka, koristi se semiološkom analizom znaka gdje, ako znak određuju nositelj oznake, oznaka i označeno, analogijom, predmet baštine određuju materijal, oblik i značenje⁴⁵. Kada je riječ o muzejskim predmetima sve troje spomenuto je jednako važno, a kod arhiva, ipak, važniji su materijal i značenje od oblika jer se on može pohraniti i na nekom drugom mediju (osim izvornog) i značenje poruke se neće izmijeniti. Prema tome, predmeti postaju sve apstraktniji ako se krene od muzeja preko arhiva do biblioteka, a dokumentacija je realnija što idemo više od biblioteke preko arhiva do muzeja. Dakle, u arhivu se može pratiti tzv. život predmeta u opisanim svjedočanstvima, a u muzeju se, sa druge strane, može *vidjeti i opipati*.

Bibliotečka građa uglavnom je naučnog, informativnog i zabavnog karaktera i namijenjena je raznolikoj i širokoj publici, za razliku arhivske građe koja nastaje kao dokaz neke aktivnosti te je namijenjena ograničenoj publici, te takva građa postaje razumljiva jedino uz poznavanje konteksta nastanka. Ipak, ovako navedene razlike između arhiva i biblioteka ne moraju uvijek biti prisutne. Specijalna biblioteka osnovana u arhivu može služiti kao njegova administrativna jedinica. Takva specijalna, arhivska biblioteka služi kao informacijski centar za rad na arhivskoj građi jer da bi se arhivska građa mogla razumjeti, moraju se upoznati okolnosti u kojem je nastala. Isto tako, te vrste biblioteka pružaju informacije o arhivu i arhivskoj djelatnosti te postaju namijenjene ograničenoj publici, tj. istoj onoj kojoj je namijenjen i sam arhiv.

Ove ustanove, istovremeno, nadopunjuju se i mogu funkcionisati kao cjelina, a pri tome korisniku pružaju mnoštvo različitih informacija. *Arhivi, muzeji i biblioteke uspostavili su različite zajednice korisnika koji očekuju različite stvari. Posjetitelji često traže edukaciju i zabavu kroz npr. posjetu novoj izložbi, umjesto odgovora na specifična pitanja, dok korisnici arhiva najčešće imaju specifičan problem ili cilj, pa samo istraživači pristupaju arhivskome gradivu s ciljem pregledavanja u zadanim okvirima korištenja gradiva. Kada korisnik posjeti neku izložbu, to ne može biti isto kao kad pročita knjigu ili ima pristup nekoj mrežnoj stranici. Zbog toga je diferencijacija biblioteka, arhiva i muzeja dovela i do diferencijacije korisnika.*⁴⁶

Đurđe Crnojević. 2019. Str. 44. Dostupno na: <https://www.nb-cg.me/fajlovi/p1dobj6ru418c7jt918k3ipv1mds4.pdf> (26.06.2021.)

⁴⁵ Više vidjeti: Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. str. 3 - 18

⁴⁶ Više vidjeti: Trant, J. *Emerging Convergence? Thoughts on museums, archives, libraries, and professional training: Museum Management and Curatorship*. Canada: Museum Management and Curatorship, Vol. 24, no. 4, Dec. 2009, pp. 369-386. str. 4. Dostupno na: <http://www.archimuse.com/papers/trantConvergence0908-final.pdf> (11.06. 2021.)

Razlike između biblioteka, arhiva i muzeja postoje i kao takve se ne bi trebale osporavati. Međutim, da bi biblioteke, arhivi i muzeji uspješno saradivali, potrebna je identifikacija suštinskih sličnosti, te izgradnja zajedništva koja se prepoznaje u njihovim djelovanjima. Razlike među ovim ustanovama u današnje vrijeme sve više iščezavaju, i pretpostavlja se da će i u budućnosti tako biti ukoliko ove ustanove budu imale za cilj da se što više približe jedna drugoj i da međusobno saraduju. Razlika u stručnim poslovima koje poznaju biblioteke, arhivi i muzeji je više administrativne nego praktične prirode, stoga je digitalna obrada umanjila *administrativne razlike, jer je način na koji se pristupa i djeluje sa digitalno obrađenim materijalom isti, bez obzira da li je u pitanju knjiga, dokument ili objekat.*⁴⁷

*Knjižični fond nije strukturalno povezana cjelina a arhivski fond čini organsku cjelinu iste provenijencije. Dok knjižica može nabavljati iz svih zemalja i s raznih jezičnih i znanstvenih područja arhiv ima određene nadležnosti i u pogledu sadržaja i područja. Arhivsko gradivo nastaje tijekom vremena i nije unaprijed određiva kategorija, a knjižična se građa stvara planski i s ciljem.*⁴⁸

Stoga razlike ne bi trebale biti prepreka za približavanje i saradnju, jer se može zaključiti da tom saradnjom ni na koji način ne ugrožavaju korisnika, a cilj im je upravo korisniku učiniti uslugu.

Bez obzira na razlike u prikupljanju i organizaciji građe i njenom pristupu, te bez obzira na način na koji se svaka od ovih ustanova odnosi prema svojim korisnicima odnosno načinu izlaganja građe korisnicima, biblioteke, muzeji i arhivi kao zajednički cilj imaju korisnicima omogućiti pristup građi, te očuvati građu za buduće generacije.

⁴⁷ Kurtalić, I. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u savremenom tehnološkom okruženju: Završni diplomski rad.* Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. 2018. str. 14. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/18_19/kob/Irma-Kurtalic.pdf (26.06.2021.)

⁴⁸ Popović, P. J. *Pravna zaštita kulturnih dobara, sa posebnim osvrtom na arhivsku građu koja se nalazi u muzejima i bibliotekama, njeno korištenje i normativno razgraničenje nadležnosti muzeja, arhiva i biblioteka.* Beograd: Tehnični in vsebinski problemi klasičnoga in elektronskoga arhiviranja. 2012. Str. 220. Dostupno na http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2012/24_Popovic_2012.pdf (08.06.2021.)

Obrazovanje i stručno usavršavanje bibliotekara, arhivista i muzeologa

Profesije bibliotekara, arhivista i muzeologa se mogu tumačiti kao discipline koje su informacijski i komunikacijski usko povezane i usporedive, a ne samo kao pojedinačne struke i oblasti.

Jedna od studija koja se bavi istraživanjem konvergencije sve tri profesije je studija autora Borgman i Ricea iz 1991. (za razdoblje od 1977. do 1987.)⁴⁹ u kojoj autori istražuju i procjenjuju da li dolazi do konvergencije informacijske i komunikacijske nauke. Studija je temeljena na bibliometrijskoj analizi časopisa koji se indeksiraju u *Social Sciences Citation Index-u*, te je ukazala na ograničenu konvergenciju ovih profesija što se tiče ko-citiranosti tadašnjih časopisa. *Uglavnom se takva ko-citiranost zamjećuje u časopisima iz informacijske znanosti (na primjer, Annual Review of Information Science and Technology, Information Processing & Management) te Journal of Communication, Telecommunications, Policy.*⁵⁰

Sljedeća studija autorice Borgman koju je provela s J. Schementom (1990) usredotočeno je na utvrđivanje obilježja izvjesnih konvergencijskih modela, među kojima izdvajaju četiri temeljna modela: *model paradigmatškog pomaka, model križanja, model preklapanja polja i model zajedničke teorije*⁵¹.

Primjetno je da se nije dovoljno pažnje posvećivalo istraživanju pojavi konvergencije i međusobnom utjecaju bibliotečkih, arhivskih i muzejskih disciplina. Jedno od takvih, ali ipak rijetkih, istraživanja je ono koje su proveli Aparac-Jelušić, Faletar Tanacković i Pehar (2010)⁵² na korpusu radova iz zbornika AKM⁵³ seminara, gdje su ustanovili zadovoljavajući

⁴⁹ Više vidjeti: Borgman, C. L., Rice, R.E. *The convergence of information science and communication: A bibliometric analysis*. Journal of the American society for information science, 43(6):397-411. 1992. Dostupno na: <https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/health-jones-borgman-1992.pdf> (26.06.2021.)

⁵⁰ Aparac Jelušić, T. *Teorijska ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova: prema suradničkom pristupu stalnom stručnom usavršavanju*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM), 07: 15-23. 2013. str. 20. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/articledetail?id=285584> (11.06.2021.)

⁵¹ ibidem

⁵² Više vidjeti: Aparac Jelušić, T., Faletar Tanacković, S., Pehar, F. *Struktura trostruke uzvojnice AKM-a: bibliometrijska analiza priloga objavljenih u razdoblju od 1997. do 2008. // Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. str. 13-29. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/455631?rad=455631> (26.06.2021.)

⁵³ Arhivskih, knjižničnih i muzejskih

stepen suradnje, međutim, nisu pronašli elemente koji bi upućivali na snažniju suradnju i međusobno približavanje autora iz triju vrsta ustanova.⁵⁴

Međutim, kao što se može primijetiti posljednjih nekoliko godina, u iznalaženju mogućih zajedničkih teorijskih osnova istraživanja nastavnih programa dogodili su se raznoliki pristupi poput onih gdje su zatvoreni određeni odsjeci, ili su se spojili sa nekim drugim odsjecima poput ekonomije ili komunikologije i sl. U Bosni i Hercegovini, tačnije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu se može svjedočiti napredovanju u promjeni i pristupu gdje je donedavno *Odsjek za komparativnu književnosti i bibliotekarstvo* promijenio naziv u *Odsjek za komparativnu književnosti i informacijske nauke* koji integrira ove nauke. Ovaj Odsjek studentima, pored izučavanja književnosti nudi znanja iz teorije i historije informacijskih nauka, omogućava uvide u brojne aspekte informacijske kulture; znanje iz medijske i informacijske pismenosti i digitalne kulture; osposobljava studente za organizaciju i upravljanje informacijama, baštinskim ustanovama, projektima digitalizacije, izdavaštva te osnovama web dizajna, informacijskih sistema i sl. Studij informacijskih nauka istovremeno pruža teorijsko i praktično znanje.

Naravno, kada je riječ o izmjenama na univerzitetima po pitanju obrazovanja bibliotekara, arhivista i muzeologa, te izmjene su posljedica utjecaja tijela koja donose odluke u oblasti znanja i nauke i visokoškolskog obrazovanja, a nisu isključivi produkt anticipiranja obrazovnog kadra ili akademskog osoblja.

*O problemu formalnog obrazovanja arhivista i potrebi njegova razlikovanja od obrazovanja povjesničara, kustosa i knjižničara počeli su govoriti R. W. Church (1943) i S. Buck (1941), nastavili obrađivati mnogi drugi, među kojima je svakako prednjačio T. S. Schellenberg.*⁵⁵

Bez obzira na to što u svom radu bibliotekari, arhivisti i muzeolozi mogu polaziti od različitih ciljeva te koristiti se različitom terminologijom, postoji pretpostavka da stručnjake iz sve tri oblasti treba pripremiti da kompetentno pronalaze rješenja za slične ali i opšte probleme, odnosno od informacijskih stručnjaka se očekuje da razumiju sličnosti i razlike u pristupima, procedurama i terminološkim aparatima kojima se služe.

⁵⁴ Aparac Jelušić, T. *Teorijska ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova: prema suradničkom pristupu stalnom stručnom usavršavanju*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM), 07: 15-23. 2013. str. 20. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/articledetail?id=285584> (11.06.2021.)

⁵⁵ ibidem

*Asocijacija informacijskih stručnjaka - bibliotekara arhivista i muzealaca (BAM)*⁵⁶ se zalaže za približavanje biblioteka, arhiva i muzeja. Asocijacija BAM, formirana 2006. godine u Sarajevu, nastoji potaknuti razvoj biblioteka, arhiva i muzeja u savremenom informacijskom okruženju i ukazati na primjere dobre prakse u svijetu i u Bosni i Hercegovini, *kao i da izdvoji i kritički predstavi najuspješnije strategije i inicijative, metodologije i projekte koji su doveli do značajnih rezultata i uspostavljanja nacionalnih strategija digitalizacije kulturne i naučne baštine.*⁵⁷

Asocijacija se također opredjeluje za promociju i zaštitu vrijednosti same struke bibliotekara, arhivista i muzealaca u savremenom informacijskom okruženju. Isto tako potiče otvoren dijalog stručnjaka unutar raznolikosti njihovih struka i *uopšte širenje baštenske pismenosti među njima, njihovim korisnicima i publikom*⁵⁸. Cilj ove Asocijacije jeste razmjena iskustava i znanja između bibliotekara, arhivista i muzeologa kao i poboljšanja statusa i kvaliteta usluga u baštinskim ustanovama. Asocijacija BAM nastoji sakupiti, promovirati i čuvati kulturno nasljeđe naše zemlje, primijeniti nove tehnologije kako bi se povećao pristup kulturnim izvorima Bosne i Hercegovine, razmjeniti iskustva i vještine između različitih informacijskih stručnjaka, te raditi na približavanju biblioteka, arhiva i muzeja i njihovoj međusobnoj saradnji u savremenom tehnološkom društvu.

Na tragu spomenute Asocijacije BAM i konferencije koju organizira, vrijedno je spomenuti i *Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* koji je proizašao iz potrebe otvaranja biblioteka prema srodnim ustanovama kao što su arhivi i muzeji. *Cilj AKM seminara je istražiti teorijske pretpostavke unutar kojih je moguće smjestiti takvo razmišljanje i upoznati se sa suvremenom informacijskom infrastrukturom kao podlogom za provođenjem konkretnih situacija stvaranja informacija u arhivima, knjižnicama i muzejima te ispitati razine moguće suradnje.*⁵⁹ Osnovna ideja AKM seminara je okupiti stručnjake koji se bave teorijom i njihovom primjenom u automatiziranoj obradi i korištenju građe u arhivima, bibliotekama i muzejima, te motivirati učesnike da razmjenjuju iskustva, znanja i ideje te da se utvrde područja i nivo saradnje u stvaranju i pristupu informacijama i projekata.

⁵⁶ U daljem tekstu: Asocijacija BAM

⁵⁷ *Misija*. Dostupno na: <http://www.bam.ba/index.php/bs/o-nama/misija> (26.06.2021.)

⁵⁸ ibidem

⁵⁹ Jakobović, P. *Seminar AKM: arhivističke teme na tragu upravljanja promjenama u arhivima: Diplomski rad*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. 2012. str. 8. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:1866/preview> (26.06.2021.)

Razvoj i napredak tehnologije u kontekstu biblioteka, muzeja i arhiva je uticao na svakodnevne stručne i tehničke poslove; pojačao nivo koordinacije različitih operacija i bibliografski nadzor, te direktno uticao na dostupnost zbirki i informacija na globalnoj razini.

Programi i alati za rad s informacijama mijenjaju se velikom brzinom i upravo zbog toga treba nastojati obrazovne planove i programe mijenjati u skladu sa njihovim izmjenama kojima se može svjedočiti svakodnevno. Stoga ohrabruje činjenica da postoje ustanove, ali i asocijacije koje promovišu struku bibliotekara, arhivista i muzealaca i pojačavaju njihove zajedničke kompetencije.

Napredak tehnologije i znanja u kontekstu biblioteka, arhiva i muzeja

Biblioteke, arhivi i muzeji, sa svim svojim djelatnostima, kroz bogatu tradiciju postajanja, oduvijek su bili u funkciji čovjeka, ali su se mijenjali u skladu sa društvenim promjenama, pri tome su težili sve više se prilagoditi zahtjevima i potrebama svojih korisnika. Društvene promjene i okolnosti su nametali potrebu za promjenama u bibliotekama, arhivima i muzejima, a samim time se nametnula i potreba za promjenama u načinu njihovog rada te za uvođenjem novih standarda i noviteta u tehnologiji rada koji idu u prilog korisnicima ovih ustanova.

*Fenomen približavanja arhivskih, bibliotečkih i muzejskih ustanova te ispitivanje njihovih sličnosti i razlika imaju za cilj iznalaženje potencijalnih modela odnosno utvrđivanje okvira i smjernica za njihovo uspješno zajedničko ili, u najmanju ruku, usklađeno djelovanje u suvremenom okruženju globalne informacijske infrastrukture.*⁶⁰

Na taj način, pojavom savremenog okruženja globalne informacijske kulture, digitalno informacijsko usluživanje baštinskih ustanova djeluje i *kao potvrda izmijenjenog, ali ipak kontinuiranog vida distribuiranja pamćenja zajednica*⁶¹.

Treba naglasiti da se upravo spomenuto *pamćenje zajednice* ili *društveno pamćenje* ne ostvaruje putem samog mehaničkog pohranjivanja, *već u selektiranju i strukturiranju sadržaja u izvjesni smisleni poredak, a potom u izradi alata za predstavljanje tih sadržaja te u njihovom dostavljanju kroz informacijske usluge baštinskih ustanova, postaje jasno da i specifičnosti realizacije informacijskih usluga – kodovi, mediji i kanali kojima se izvori i njihova značenja predstavljaju i dostavljaju – imaju aktivnu ulogu u određenju i razumijevanju procesa komunikacije memorije*⁶².

Posredstvom napretka tehnologije raste i motivacija za saradnjom i zajedničkim djelovanjem biblioteka, muzeja i arhiva. Savremeno tehnološko okruženje ovim ustanovama omogućuje

⁶⁰ Aparac Jelušić, T. *Teorijska ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova: prema suradničkom pristupu stalnom stručnom usavršavanju*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM), 07: 15-23. 2013. str. 16. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/articledetail?id=285584> (11.06.2021.)

⁶¹ Kodrić, L. *Web 2.0 tehnologije: Nove mogućnosti za digitalne informacijske usluge bosanskohercegovačkih ustanova baštine*. Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“ 1:106-121. 2009. str. 107. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=32224> (26.06.2021.)

⁶² Kodrić, L. *Model digitalnih informacijskih usluga u baštinskim ustanovama: Doktorska disertacija*. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. 2010. str. 53. Dostupno na: https://www.znanstveniportal.ba/resources/index/repository_attachment/1512560621.3104.pdf (26.06.2021.)

učinkovitiju komunikaciju kroz razmjenu informacija. Također putem tehnologije i njenog napretka ovim su ustanovama omogućene veće sposobnosti za realizaciju zajedničkih programa i projekata, te kvalitetno upravljanje resursima kojima raspolažu i to sve sa ciljem brže i jednostavnije razmjene informacija i lakše dostupnosti informacija korisnicima. Ove ustanove su sve manje ograničene same na sebe, a postaju sve više međusobno zavisne i povezane. Samostalan rad biblioteka, arhiva i muzeja dovodi do neučinkovitosti, nedostatka znanja i razumijevanja te preklapanja usluga ovih ustanova. Imajući to u vidu, napretkom tehnologije, ali i protokom vremena sve tri ustanove streme zajedničkom djelovanju. Svaki novi vid približavanja u radu i djelovanju potiče biblioteke, arhive i muzeje za nastavak dalje saradnje iz kojeg proizilaze zajednička istraživanja, programiranja i projekti, te se na taj način budi svijest o tome da će rezultati, ukoliko rade izolirano, biti nepotpuni ili da će rezultati potpuno izostati.

Informacijsko-komunikacijske usluge biblioteka, muzeja i arhiva sa sobom nose veliki značaj i doprinos kako na pojedinačnom tako i na zajedničkom planu djelovanja. Isto tako, informacijsko-komunikacijske usluge ovih ustanova su posljedica opštih društvenih promjena te one modificiraju načine poslovanja samih biblioteka, muzeja i arhiva, ali ne i njihove trajne misije, ciljeve i zadaće.

Informacijske-komunikacijske usluge ustanova baštine *dio su šireg informacijsko-uslužnog okruženja te kao takve nužno pod utjecajem kontinuiranih konceptualnih promjena u teoriji informacijsko-uslužnih djelatnosti, ali i promjena u svakodnevnoj informacijskoj praksi*⁶³. Pored toga, autorica Kodrić Zaimović ističe kako su informacijske usluge ustanova baštine, dio javnih informacijskih usluga te u stalnom suodnošenju s promjenama u području informacijskih usluga uopće.

Bez obzira na razlike u sadržaju i fizičkim osobinama zbirke koje biblioteke, muzeji i arhivi posjeduju, a sa posebnim osvrtom na preklapanja osnovnih funkcija ovih ustanova, njihovo jačanje saradnje ide u korak sa razvojem informacijskih tehnologija i mogućnosti digitalizacije podataka, a sve sa jednim ciljem i zadatkom – omogućiti pristup informacijama svojim korisnicima.

Posredstvom informacijske i komunikacijske tehnologije velike su mogućnosti razvoja i implementacije digitalnih baštinskih projekata. Uzme li se u obzir da su predmeti, pohranjeni

⁶³ Kodrić, L. *Web 2.0 tehnologije: Nove mogućnosti za digitalne informacijske usluge bosanskohercegovačkih ustanova baštine*. Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“ 1:106-121. 2009. str. 109. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=32224> (26.06.2021.)

u baštinskim ustanovama, iz stvarnog svijeta, većinom nedostupni krajnjem korisniku, digitalni surogati omogućuju proširenje skupa korisnika i “upotrebljivost” tzv. fizičkog baštinskog izvora. Biblioteke, arhivi i muzeji kao posjednici baštinskih resursa i korisnici digitalne tehnologije, omogućuju korisnicima kvalitetan pristup baštini i ujedno je čuvaju za budućnost. Digitalni baštinski resursi temeljna su vrijednost sadašnjosti i budućnosti u diseminaciji znanja, te predstavljaju čvrstu osnovu za razvoj poboljšanih digitalnih sadržaja.

Biblioteke, arhivi i muzeji teže unaprijediti svoj rad kroz mnoge dostupne zajedničke tehnološke alate i teže postanku multifunkcionalnih građanskih informativnih centara, koji će korisnicima poboljšati pristup informacijama preko raznovrsnih medija i alata, a samim time unaprijediti i mogućnosti za edukaciju korisnikovog kulturnog i društvenog života i to, svakako, u okrilju nauke ali i istraživačkog rada.⁶⁴

⁶⁴ Više vidjeti: Drašković, B. *Evropske smjernice za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja – osvrt na rad Državnog arhiva Crne Gore*. MONTENEGRO – Libraries, Archives and Museums - LAM 2019. Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore Đurđe Crnojević. 2019. Str. 37. Dostupno na: <https://www.nb-cg.me/fajlovi/p1dobi6ru418c7jt918k3ipv1mds4.pdf> (26.06.2021.)

Biblioteke, muzeji i arhivi današnjice

U savremenom okruženju biblioteke, muzeji i arhivi nastoje se aktivno integrisati u kulturna, naučna i opšta društvena kretanja, za razliku od djelomične zatvorenosti i konzervativnosti tokom prošlosti. Putem globalizacije svijeta i tehnološkog nastanka i njegovog razvoja ove ustanove svoje poslovanje mijenjaju u skladu s potrebama i željama korisnika. Informacijske usluge ovih ustanova su u fokusu djelovanja sa korisnicima i posredstvom njih sve tri ustanove baštine teže poboljšanju pristupa i otvorenosti svim vrstama korisnika. Karakter tradicionalnih naučnih i kulturnih ustanova se mijenja protokom vremena kako bi se odgovorilo zahtjevima informacijskog društva, državne uprave i novih vrsta korisnika.

Iako arhivi, biblioteke i muzeji imaju značajne razlike, oni dijele značajne sličnosti po pitanju oblasti kulturne baštine gdje im je cilj zaštititi, sačuvati i omogućiti pristup izvorima kulturne baštine. Uz to, digitalizacijom baštine, i ne samo baštine već i svih fondova koji se nalaze u baštinskim ustanovama, koja je planska, sistemska i podržana relevantnim metapodacima i postojećim pravilima i standardima, baština zauzima svoje istinsko mjesto u bibliotekama, arhivima i muzejima koje su *kuće znanja, informacijski centri i mjesta živog susreta ljudi koji žele unaprijediti svijet*⁶⁵.

Zbog toga se često može naići na postavljeno pitanje zašto se ove ustanove ne ujedine u jednu zajedniču ustanovu? Na tragu prethodno napisanog dolazi se do zaključka da nije potrebno spajati ustanove i profesije u jednu potpuno konvergentnu cjelinu, nego treba nastojati sva tri sektora održavati i nadograđivati kroz njihove jedinstvene tradicije, a isto tako i započeti nova saradnička nastojanja.

Informacijska uloga biblioteke, muzeja i arhiva je imperativ modernog doba. Biblioteke današnjice, muzeji današnjice i arhivi današnjice su centri za informisanje i oni su, sa svim svojim obilježjima, neophodni u svim poljima i perspektivama današnjice.

⁶⁵ Rešidbegović, A. *Biblioteka kao mjesto susreta starog i novog, tradicije i savremenog*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM) 04:10-14. 2010. str. 13. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=109510> (26.06.2021.)

Primjeri dobre prakse u kontekstu saradnje biblioteka, muzeja i arhiva u svijetu i Bosni i Hercegovini

Nacionalna biblioteka Katara

Nacionalna biblioteka Katara, osnovana u novembru 2017. godine, djeluje kao glavna ustanova katarske nacionalne baštine i to prikupljajući, čuvajući i stavljajući na raspolaganje zabilježenu historiju zemlje. U svojoj ulozi istraživačke biblioteke sa velikom bibliotečkom građom, biblioteka potiče i promiče globalni uvid u historiju i kulturu zaljevske regije. Kao javna biblioteka pruža jednak pristup svim stanovnicima Katara, bez obzira da li je u pitanju domaće stanovništvo ili stranci, te pruža okruženje koje podržava kreativnost, samostalno učenje i kulturni razvoj. Kroz sve svoje funkcije ova biblioteka osigurava vodstvo u sektoru biblioteka i kulturne baštine u zemlji.

Biblioteka također pruža podršku studentima, istraživačima i javnosti u promicanju cjeloživotnog učenja i osnaživanju pojedinaca i zajednica za bolju budućnost.

Biblioteka trenutno ima više od milion knjiga u svojim zbirkama, zajedno s više od 500.000 e-knjiga, časopisa i novina te posebnih zbirki. Svi bibliotekari koji rade u ovoj biblioteci su stručnjaci informacijskih nauka. Zahvaljujući vještinama koje posjeduju zaposleni u Nacionalnoj biblioteci Katara, ova biblioteka nudi mnoge kulturne i naučne programe, događaje i aktivnosti za lokalnu i širu zajednicu.

Kao spremište za neke od najznačajnijih kulturnih i historijskih objekata u zemlji i regiji, biblioteka se zalaže za stvaranje okruženja koje će čuvati te informacije za buduće generacije. Da bi se to postiglo, zgrada uključuje:

- a. klima-kontrolirane vitrine u dijelovima biblioteke koji su zaduženi za baštinu
- b. specijalizirani laboratorij za očuvanje građe koji aktivno radi na obnovi i zaštiti predmeta u baštinskom dijelu biblioteke
- c. laboratorij za digitalizaciju, koji digitalizira predmete i mnoge zbirke te ih stavlja na raspolaganje naučnicima širom svijeta

Upravo ovakvi laboratoriji su pogodni i za očuvanje arhivske građe koju biblioteka posjeduje. Budući da su rukopisi koje Nacionalna biblioteka Katara posjeduje veoma značajni, jedan od njenih zadataka je i očuvanje tih znamenitosti kulturne baštine. Centar za konzervaciju i restauraciju ima visoko obučeni međunarodni tim i najsavremeniju opremu koja omogućuje

da se sprovedu preventivne mjere očuvanja građe, uvezivanja knjiga, analize kvaliteta materijala papira, te općenito da se osigura budućnost za generacije naučnika koji će imati pristup ovoj vrijednoj zbirci. Centar za restauraciju i konzervaciju Nacionalne biblioteke Katara je IFLA-in regionalni centar za konzervaciju i restauraciju baštinskih materijala za države arapskog jezičkog područja i za Bliski istok.

Nacionalna biblioteka Katara ima potpuno opremljene objekte sa posebnim infrastrukturama koje su specijalizirane za obradu bilo koje vrste digitalizacije. Digitalizirani materijali uključuju rijetke knjige, fotografije, karte, rukopise i dr. Ostali projekti Centra za digitalizaciju uključuju digitaliziranu veliku zbirku arapskih konja sa fotografijama „*Al Shaqab*“ centra, te digitalizaciju dijelova najrjeđih knjiga i rukopisa u Muzeju islamske umjetnosti i pilot projekt digitalizacije rukopisa muzeja Sheikha Faisala bin Qassima.

Pored standardnih bibliotečkih usluga, Nacionalna biblioteka Katara organizuje mnoga dešavanja za raznovrsnu publiku, kao što su radionice za roditelje, obuke o tome kako koristiti online resurse, razne kulturne programe i događaje, radionice za djecu i sl. Svi događaji i programi su besplatni za sve zainteresovane.

Nacionalna biblioteka Katara je posvećena izradi platforme koja počiva na temelju da sve njezine usluge budu dostupne svima. Zbog toga su stupili u saradnju sa brojnim organizacijama u Kataru kako bi se osiguralo da svi koje žele posjetiti biblioteku to mogu i učiniti, a posebno kada je riječ o osobama sa poteškoćama u razvoju i invaliditetom. U tom pogledu, Nacionalna biblioteka Katara pruža širok dijapazon programa, aktivnosti i tehnologija koji će služiti svim posjetiocima i korisnicima, bilo da se radi o istraživanju, čitanju ili hobiju.

Web stranica Nacionalne biblioteke Katara je dostupna na arapskom i engleskom jeziku što je na prvom mjestu čini dostupnom svima koji žele pronaći materijal ili za učenje ili istraživanje ili u druge svrhe, ali je također čini dostupnom i onima koji žele istražiti ovu biblioteku i saznati nešto više o njoj.⁶⁶

U suštini, Nacionalna biblioteka Katara je primjer multifunkcionalne baštinske ustanove koja, kako je prethodno opisano, nudi širok spektar mogućnosti korisnicima kroz bibliotečku, muzejsku i arhivsku građu.

⁶⁶ Više vidjeti: *About the Library*. Dostupno na: <https://qnl.qa/en/about/about-the-library> (26.06.2021.)

Library and Archives Canada (LAC)

Biblioteka i arhivi Kanada (*LAC*; francuski: *Bibliothèque et Archives Canada*) je ustanova čiji je zadatak prikupljanje, očuvanje i izrada dokumentarne baštine Kanade. Četvrta je po veličini biblioteka na svijetu.

Zbirka Biblioteke i arhiva Kanada (*LAC*) zajednička je dokumentarna baština svih Kanađana i obuhvata čitavu historiju te zemlje. Zbirka sadrži materijale svih vrsta formata iz cijele Kanade ali i drugih zemalja koji mogu biti u polju interesa za Kanađane.

Historijski gledano, arhiv *Dominion* je osnovan 1872. godine kao odjel unutar Odjela za poljoprivredu i pretvoren je u autonomni Javni arhiv Kanade 1912. te kasnije preimenovan u Nacionalni arhiv Kanade 1987. godine.

Što se biblioteke tiče, Nacionalna biblioteka Kanade osnovana je 1953. godine. Kanadska nacionalna biblioteka i Kanadski arhiv postali su jedna ustanova 2004. godine. Na taj način objedinjenje su zbirke, usluge, ali i osoblje Nacionalnog arhiva Kanade i Nacionalne knjižnice Kanade.

Osnovni ciljevi i zadaci LAC-a su:

- *očuvati dokumentarnu baštinu Kanade u korist sadašnjih i budućih generacija;*
- *biti izvor trajnog znanja dostupnog svima, pridonoseći kulturnom, socijalnom i ekonomskom napretku Kanade kao slobodnog i demokratskog društva;*
- *olakšati u Kanadi suradnju među zajednicama uključenim u stjecanje, očuvanje i širenje znanja;*
- *služiti kao trajno sjećanje na vladu Kanade i njenih institucija.*⁶⁷

Arhivska kolekcija, prikupljena proteklih 140 godina, uključuje albume; arhitektonske crteže; umjetnine; artefakte; kanadsku dječiju književnost; kanadske stripove; kanadske novine; kanadsku periodiku; elektroničke publikacije; elektroničke zapise; biltene etničkih zajednica; fikciju i naučnu-fantastiku; filmove; globuse; vladine publikacije; državne zapise; web stranice vlade; zapise o indijskim rezidencijalnim školama; časopise i dnevnike; rukopise; karte; mikrofilmove; fotografije; poeziju; portrete; rijetke knjige; notne zapise; skice; zvučne snimke; marke; tekstualne arhive; teze i disertacije; trgovačke kataloge; videozapise

⁶⁷ *Biblioteka i arhivi Kanada - Library and Archives Canada: Povijest i mandat.* Dostupno na: https://hr.wikipedia.com/wiki/Library_and_Archives_Canada#cite_note-JLW-1 (26.06.2021.)

nacionalnih novina iz cijele Kanade, od dnevnih novina do studentskih novina i od aboridžinskih časopisa do biltena etničkih zajednica. Dio ovog sadržaja, prvenstveno zbirka knjiga, univerzitetske teze i popisni materijali, dostupni su online putem pretraživača na web stranici LAC-a. Mnogi predmeti nisu digitalizirani i dostupni su samo u fizičkom obliku. Od maja 2013. godine digitalizirano je tek oko 1% zbirke, što predstavlja oko 25 milijuna popularnih i najkrhkih predmeta.⁶⁸

Zbirke elektronskih magistarskih radova i doktorskih disertacija, te drugih naučno-istraživačkih radova nalaze se na web stranici ove ustanove, i na taj način je osiguran pristup svim naučno-istraživačkim radovima koji se nalaze u Kanadi, ali i u drugim državama širom svijeta.

U junu 2004. godine LAC je izdao studiju *Creating a New Kind of Knowledge Institution*⁶⁹ (Stvaranje nove vrste znanja), i nakon seminara u junu 2006. LAC je promovisao studiju *Directions for Change*⁷⁰ (Upute za promjene), te ovi dokumenti navode pet ključnih pravaca za definiranje ove ustanove koja nastoji kreirati novu vrstu ustanove znanja; nacionalne institucije; stjecišta za promidžbu nauke i učenja; vodeće ustanove u upravljanju državnim informacijama; te putem saradnje sa drugim ustanovama jačati kanadsku baštinu.

Modernizacija LAC-a predviđa transformaciju ustanove usmjerene na prikupljanje i očuvanje materijalne građe i zbirki u onu koja se ističe u digitalnom pristupu i digitalnom očuvanju građe. Okvir za upravljanje kanadskom baštinom, razvijen 2009. godine, uravnotežen je između resursa posvećenih materijalnoj i digitalnoj baštini, a temelji se na tri glavna elementa koja obuhvataju prikupljanje, očuvanje i otvorenost resursa koje uključuje opis, pristup i slobodno korištenje građe za javnost. Osim toga, ovdje se navode ključni procesi na kojima ova ustanova treba raditi, tj. poboljšanje odnosa i suradnje sa drugim ustanovama; izgradnja novih programa (integrirani procesi upravljanja zbirkom) i prijenos građe dostupne u LAC-u (formalni sporazumi s drugim ustanovama).

Pokrenuto je i nekoliko projekata koji uključujući projekte o vojnoj dokumentarnoj baštini, starosjedilačkoj dokumentarnoj baštini i upravljanju novinama u digitalno doba. U martu

⁶⁸ Više vidjeti: *About the Collection*. Dostupno na: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/about-us/about-collection/Pages/about.aspx> (26.06.2021.)

⁶⁹ Više vidjeti: *Creating a New Kind of Knowledge Institution: Directions for Library and Archives Canada*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2004. Dostupno na: <https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/012012/f2/01-e.pdf> (26.06.2021.)

⁷⁰ Više vidjeti: *Directions for Change*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2006. Dostupno na: <https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/012016/f2/012016-1000-e.pdf> (26.06.2021.)

2010. godine LAC je objavio *Canadian Digital Information Strategy (CDIS): Final Report of consultations with stakeholder communities 2005 to 2008 (Konačni izvještaj konsultacija sa sudionicima zajednica u periodu od 2005. do 2008.)*⁷¹ o Strategijama digitalne informacijske metodologije pokrenue u skladu sa svojim poslovanjem i aktivnostima kako bi se olakšala saradnja između kanadskih zajednica znanja. U istom mjesecu je izdato *Shaping our continuing memory collectively: a representative documentary heritage (Kolektivno oblikujemo naše trajno pamćenje: reprezentativno dokumentarno nasljeđe)*⁷², dokument koji govori o tome koliko se mnogo postiglo spajanjem dviju ustanova. Kroz modernizaciju opreme i tehnoloških alata LAC se lakše i bolje suočava sa promjenama u okruženju. U ovom dokumenstu se spominju i nove generacije profesionalaca iz svih disciplina te stručnost i angažman kolega iz drugih ustanova, koji su doprijemili u radu *ustanove pamćenja*⁷³ 21. stoljeća.⁷⁴

Trenutno je u izgradnji novi objekat *Ottawa Public Library – Library and Archives Canada Joint Facility*,⁷⁵ koji će biti otvoren 2024. godine, a bit će namijenjen za javne usluge, izložbe i različite vrste događaja, a koji će objединiti Javnu biblioteku Otave (*Ottawa Public Library*), Centralnu biblioteku (*Central Library*) i Biblioteku i arhiv Kanade (*Library and Archives Canada*).

⁷¹ Više vidjeti: *Canadian Digital Information Strategy (CDIS): Final Report of consultations with stakeholder communities 2005 to 2008*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2010. Dostupno na: https://www.webcitation.org/6M3NUTR2P?url=http://datalib.library.ualberta.ca/data/CDIS_FinalReport_eng_REVISED_Final.pdf (26.06.2021.)

⁷² Više vidjeti: *Shaping our continuing memory collectively: a representative documentary heritage*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2010. Dostupno na: <https://central.bac-lac.gc.ca/.item?op=pdf&id=013-449-e> (26.06.2021.)

⁷³ Engl. memory institution

⁷⁴ Više vidjeti: *Shaping our continuing memory collectively: a representative documentary heritage*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2010. Dostupno na: <https://central.bac-lac.gc.ca/.item?op=pdf&id=013-449-e> (26.06.2021.)

⁷⁵ Zajednička ustanova Ottawa Public Library i Library and Archives Canada

Dar al – Kutub

Nacionalna biblioteka i arhiv Egipta (*Dar al – Kutub*) bila je prva nacionalna biblioteka na Bliskom istoku. Osnovana je 1870. godine, na prijedlog Refa'a Al-Tahtawija (1801.-1872.) da se izgradi biblioteka u Egiptu pod nadzorom Alija Mubaraka. Zbirke knjiga i rukopisa su prikupljeni iz različitih izvora. Uključeni su i brojni geometrijski instrumenti i karte. Dar Al-Kutub otvoren je za javnost 24. septembra 1870. godine.

Dar Al-Kutub bio je poznat kao *Al-Kutubkhana al-Khedeweya* i započeo je svoje aktivnosti u palači Mustafe Fadela, u Darb al-Džamamiz, u Kairu. Kasnije se fond biblioteke povećavao, a povećavao se i broj posjetitelja. Među njima su bili naučnici, profesori, djelatnici u oblasti kulture i studenti. Da bi se objekat prilagodio većem broju posjetitelja, tj. korisnika, osnovana je nova zgrada u *Bab al-Khalqu*. Kamen temeljac postavljen je 1899., a službeno je svečano otvoren 1904. godine. Sadržavao je 54 hiljade svezaka, uključujući rukopise i knjige.

Tokom više od pola stoljeća kolekcije *Dar al-Kutuba* povećale su se izvan kapaciteta zgrade u Bab al-Khalqu. Tako je izgrađena moderna zgrada duž Nila u Kairu, a većina građe, uključujući rukopise, preseljena je u novu zgradu 1971. godine.

Zbirka rukopisa Dar al-Kutuba predstvalja nacionalno blago, jer obuhvata arapsku i islamsku kulturu.

1870. godine zbirka je formirana prikupljanjem rukopisa Kur'ana i raznih arapskih, perzijskih i turskih rukopisa iz džamija, vladinih ureda i zadužbinskih riznica. Kasnije je Dar al-Kutub dobio velike kolekcije od vlasnika privatnih biblioteka, od kojih je najvažnija zbirka *Al-Khazana al-Zakeya* i biblioteka *Al-Taymureya*, cijenjenog učenjaka i književnika. Zbog toga je Dar al-Kutub postao najveće središte arapskih rukopisa u Egiptu. Zbirka u Dar al-Kutubu nadopunjuje rukopise koji se čuvaju u bibliotekama *Al-Azhar*, *Sveučilište u Kairu*, *Aleksandriji*, *Mansouri*, *Tanti*, *Damietti*, *Sinaju i gradovima Gornjeg Egipta*, te svi oni sačinjavaju oko stotinu hiljada svezaka, što Egipat stavlja u istaknut položaj s obzirom na znanje i kulturu.

U okviru UNESCO-vog programa *Memory of the World*, regionalni centar za informacijsku tehnologiju i softversko inženjerstvo (RITSEC) izradio je CD-ROM pod nazivom *Dar al-Kutub Manuscripts, Arab Contributions to the World's Scientific Heritage*⁷⁶ koji sadrži uvod

⁷⁶ Rukopisi Dar Al-Kutub, arapski doprinosi svjetskoj znanstvenoj baštini

o najvažnijim naukama u kojima su se Arapi istakli poput matematike, astronomije, medicine, inženjerstva, farmacije, hemije i mehanike. Također predstavlja bibliografiju o najuglednijim arapskim naučnicima, kao i njihove doprinose i rukopise.⁷⁷

Digitalni katalog islamske numizmatičke građe treći je po veličini katalog islamske numizmatičke građe koji se čuva u Egipatskoj nacionalnoj knjižnici, bivšoj *Khedivial biblioteci*. Zbirka Egipatske nacionalne biblioteke je osnovana kao ostavština *Edwarda Thomasa Rogersa* 1884. godine i postepeno se njen fond povećavao kad je *Stanley Lane-Poole* (1854. - 1931.) katalogizirao fond biblioteke kao *Katalog zbirke očuvanih arapskih kovanica*⁷⁸ u *Khedivial biblioteci* u Kairu.

Kasnije su mnogi stručnjaci proučavali fond Egipatske nacionalne biblioteke koja posjeduje veliki broj kovanica, staklenih utega, kalupa, medalja i dr.

Gotovo tri decenije nakon objavljivanja Kataloga islamskih kovanica, ukazala se prilika da se kolekcija postavi u drugačijem okruženju koje odražava velike promjene u tehnologiji i muzejskom svijetu. Javni muzeji i biblioteke kao nositelji kulturne baštine postaju sve više zabrinuti očuvanjem i sigurnošću svojih zbirki. Promijenila su se pravila prema kojima se zbirke novčića mogu ispitivati u mnogim javnim ustanovama, uključujući Britanski muzej, Američko numizmatičko društvo u New Yorku i drugdje. Na primjer, određeno osoblje mora biti prisutno kad se pregledavaju kovanice i imaju znatno veći stepen sigurnosti od ranijih postavki.⁷⁹

Osim toga, zbirke uključuju širok spektar rukopisa Kur'ana, napisanih na papiru i pergamentu. Od egipatskih islamskih materijala postoji kolekcija osvijetljenih rukopisa Kur'ana iz mamelučkog perioda. Postoje i zbirke arapskih papirusa s različitim nalazišta u Egiptu, od kojih neke potječu iz 7. stoljeća nove ere ili ranije. Biblioteka je *rudnik* informacija o društvenom i kulturnom životu prijeislamskog Egipta. Također su dostupni i perzijski i osmanski dokumenti koji su od krucijalne važnosti za historiju ove države.

Biblioteka je i dalje najveći egipatski izvor rukopisa i dokumenata koji uključuje više od 57000 najvrjednijih rukopisa na svijetu koji uključuje i rijedak broj arapskih papirusa. Oni se odnose na ugovore o braku, najamnini i razmjeni, kao i evidencije, računi poreza, raspodjelu

⁷⁷ Više vidjeti: *Memory of the World: Egypt - Dar Al-Kutub Manuscripts*. UNESCO. Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/projects/full-list-of-projects/egypt-dar-al-kutub-manuscripts-project/> (26.06.2021.)

⁷⁸ Engl. Catalogue of the collection of the Arabic coins

⁷⁹ Više vidjeti: *A Digital Catalog of Islamic Numismatic Material in the Egyptian National Library: Introduction*. Dostupno na: <http://enl.numismatics.org/pages/introduction> (26.06.2021.)

nasljedstva, itd. Najstarija skupina papirusa datira iz 87. godine po hidžetskom kalendaru (što odgovara 705. godini n.e.); a objavljena su samo 444 papirusa iz ove zbirke. Biblioteka čuva i veliku kolekciju srednjovjekovnog arapskog novca od 696. godine, te ove zbirke imaju visoku arheološku vrijednost.

Bibliotheca Alexandrina

*Bibliotheca Alexandrina*⁸⁰ glavna je biblioteka i kulturno središte na obali Sredozemnog mora u Aleksandriji. Predstavlja pokušaj replike Aleksandrijske biblioteke koja je izgubljena u antici i pokušaj da se obnovi nešto od sjaja koji je predstavljalo ovo ranije središte proučavanja i erudicije. Ideja o oživljavanju stare biblioteke započela je 1974. godine kada je odbor koji je osnovalo Aleksandrijsko sveučilište odabrao zemljište za svoju novu biblioteku.

Biblioteka posjeduje osam miliona knjiga, a glavna čitaonica prostire se na 20.000 kvadratnih metara. U kompleksu biblioteke se nalazi i konferencijski centar; specijalizirane biblioteke za karte, multimediju, slijepe i slabovidne, mlade ljude i za djecu; četiri muzeja; četiri umjetničke galerije za privremene izložbe; petnaest stalnih izložbi; astronomski centar; i laboratorij za restauraciju rukopisa. Bibliotheca Alexandrina je domaćin sajmova knjiga, promocije knjiga, ceremonija, kina, takmičenja, koncerata, konferencija, obrazovnih kurseva, izložbi, festivala, foruma, predavanja, sastanaka, performansa, prezentacija, okruglih stolova, seminara i sl.

Kroz svoje aktivnosti i projekte Bibliotheca Alexandrina je ostvarila partnerstvo sa *Internet arhivom*⁸¹ s ciljem očuvanja baštine za buduće generacije i pružanja univerzalnog pristupa ljudskom znanju.

U svom sastavu ova biblioteka ima i četiri muzeja i to Muzej starina, Muzej rukopisa, Muzej rijetkih zbirki i Sadat muzej.

Muzej starina osnovan je 2001. godine, te predstavlja arheološki muzej u sklopu biblioteke. Primarni ciljevi muzeja su promicanje istraživanja, kreativnosti i kulturne svijesti. U njemu se nalazi otprilike 1.316 predmeta. Zbirka Muzeja antikviteta pruža uvid u egipatsku historiju od faraonske ere do osvajanja Aleksandra Velikog do rimskih civilizacija prije pojave islama u Egiptu. Zbirka obuhvata podvodne starine iz dna Sredozemnog mora u blizini Istočne luke i zaljeva Abukir. Muzej nudi opise predmeta na tri jezika: engleskom, arapskom i francuskom.

Muzej rukopisa pruža posjetiteljima i istraživačima rijetke rukopise i knjige. Muzej sadrži najveću svjetsku zbirku digitalnih rukopisa. Predstavlja akademsku ustanovu povezanu sa Aleksandrijskom bibliotekom. Ciljevi muzeja su očuvanje baštine, promicanje stručnih kadrova u konzervaciji i restauraciji rukopisa i stvaranje generacije novih restauratora. Muzej

⁸⁰ Ar. Maktab al-iskandarija

⁸¹ Engl. Internet archive

rukopisa djeluje zajedno s Centrom rukopisa, koji pruža digitalni pristup više od 6000 rijetkih knjiga, karata i dokumenata iz muzejske zbirke.⁸² Muzej je podijeljen u tri dijela:

- Rijetke zbirke: odjel koji uključuje jedinstvene predmete BA-a, kao što su originalni rukopisi, ranije štampane knjige i antički novčići.
- Mikrofilm: odjel koji uključuje mikrofilmove s oko 30 000 rijetkih rukopisa i 50 000 dokumenata, kao i kolekciju iz Britanske biblioteke sa oko 14 000 arapskih, perzijskih i turskih rukopisa, koja se smatra najvećom zbirkom u Europi. Uz to, posjetitelji mogu pronaći veliku arhivu nacionalnih i arapskih novina.
- Muzeografski prikaz: odjel je podijeljen na skupinu Izložbene galerije i Putujuću izložbenu skupinu. Izložbena galerija prikazuje elektroničke publikacije Centra za rukopis i odabrane digitalne rukopise.⁸³

Muzej Sadat muzej posjeduje mnoge lične stvari egipatskog predsjednika Anwara Al Sadata. Zbirke uključuju neke od njegovih vojnih odora, medalju za Nobelovu nagradu, kopiju Kur'ana, nekoliko rukopisnih pisama, slike njega i njegove obitelji i krvavu vojničku halju koju je nosio na dan ubistva. Muzej posjeduje i snimku dijelova Kur'ana koje on recituje i razne novinske članke napisane o njemu.⁸⁴

Misija Bibliotheca Alexandrina jeste *biti centar učenja i širenja znanja te biti mjesto dijaloga, učenja i razumijevanja između kultura i naroda*⁸⁵.

⁸² Više vidjeti: *Manuscripts Center*. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/center/details/manuscriptscenter> (26.06.2021)

⁸³ Više vidjeti: *Manuscript Museum (MsM)*. Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20141019061047/http://www.manuscriptcenter.org/museum/> (26.06.2021)

⁸⁴ Više vidjeti: *Bibliotheca Alexandrina: Sadat Museum*. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Bibliotheca_Alexandrina (26.06.2021)

⁸⁵ Više vidjeti: *Mission and Objectives*. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/page/overview> (26.06.2021)

Gazi Husrev-begova biblioteka

*Gazi Husrev-begova biblioteka datira otkad i njegova medresa, tj. od 1537. godine*⁸⁶, a za datum njenog osnivanja smatra se 8. januar 1537. godine. Bez obzira na to što je ova ustanova, kroz historiju, mijenjala lokacije nekoliko puta, danas se nalazi na mjestu gdje je i osnovana, u kompleksu Gazi Husrev-begovog vakufa.

Gazi Husrev-begova biblioteka od osnivanja, a posebno u današnje vrijeme, *primjer je sinkretizma baštinskih djelatnosti te baštinske ustanove kao takve, obuhvatajući svojom djelatnošću arhivsku, bibliotečku, muzejsku, konzervatorsko-restauratorsku, riječju, cjelokupnu baštinsku djelatnost, te aktivno sudjelujući u razvoju svih triju istaknutih baštinskih djelatnosti u Bosni i Hercegovini danas, uz status te prepoznatljivost i u širim evropskim te svjetskim okvirima.*⁸⁷

U svom sastavu posjeduje biblioteku, i arhiv i muzej, te se, stoga, može se zaključiti da posjeduje raznovrsnu građu za širok spektar korisnika. Posjeduje oko stotinu hiljada bibliotečkih jedinica: rukopisa, štampanih knjiga, časopisa i različitih dokumenata na arapskom, turskom, perzijskom, bosanskom i još nekim evropskim jezicima. Od toga više od 10.500 bibliotečkih jedinica čine kodeksi rukopisa sa oko 20.000 većih i manjih djela iz islamskih nauka, orijentalnih jezika, lijepe književnosti, filozofije, logike, historije, medicine, veterine, matematike, astronomije i drugih nauka.

Gazi Husrev-begovu biblioteku čine tri zasebna odjela: odjel za biblioteku, odjel za arhiv i odjel za muzej, i svaki od odijela ima svoja zaduženja. U odjelu za biblioteku nalaze se: fond rukopisa; fond orijentalistike; fond periodike i evropski fond. U sklopu starog fonda pronalaze se i muzejski i arhivski primjerci pored bibliotečke građe.⁸⁸

Arhivski odjel predstavlja dio kulturne baštine Islamske zajednice i Bošnjaka, te čuva bogato i nezamjenjivo svjedočanstvo o prošlosti BiH. Gazi Husrev-begova biblioteka ima dva arhiva: Osmanski arhiv⁸⁹ i Arhiv Islamske zajednice⁹⁰. U Arhivu Islamske zajednice nalaze se podaci iz historije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, dok je Osmanski arhiv podjeljen na

⁸⁶ *Historijat: Biblioteka*. Dostupno na: <https://ghb.ba/historijat/> (26.06.2021)

⁸⁷ Kodrić Zaimović, L. Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa. *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*. Vol. 24, No. 24, 2019. str. 60-73. str. 65. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=336004 (26.06.2021.)

⁸⁸ Više vidjeti: *Fond rukopisa*. Dostupno na: <https://ghb.ba/fond-rukopisa/> (26.06.2021)

⁸⁹ Više vidjeti: *Fond arhivske građe*. Dostupno na: <https://ghb.ba/fond-arhivske-gradje/> (26.06.2021)

⁹⁰ Više vidjeti: *Arhiv islamske zajednice*. Dostupno na: <https://ghb.ba/arhiv-islamske-zajednice/> (26.06.2021)

dvije zbirke: Zbirka dokumenata na osmanskome turskom jeziku i Zbirka dokumenata na bosanskom jeziku.

Muzejski odjel sadrži predmete koji čuvaju tradiciju Bošnjaka, predmete koje su ljudi sami napravili i ti predmeti upotpunjavaju cjelokupan sadržaj biblioteka i arhiva. Kao što je u bibliotečkom i arhivskom odjelu sve raspoređeno stručnim pravilima i principima kako bi se olakšalo zaposlenicima i korisnicima, tako su u muzejskom odjelu predmeti raspoređeni prema vrsti predmeta, načinu na koji se koriste i prema namjeni. Muzej se sastoji od nekoliko različitih cjelina: lapidarijum, pismenost, računanje vremena, svakodnevní život...⁹¹

Važna odrednica Gazi Husrev-begove biblioteke jeste ta što se sva tri odjela (bibliotečki, arhivski, muzejski) nalaze unutar jedne zgrade i na taj način olakšava korisnicima pronalazak željenih informacija a da pri tome ne moraju posjećivati više različitih ustanova.

Odjel za restauraciju i konzervaciju predstavlja sastavni dio ove ustanove gdje dolazi sva oštećena bibliotečka, arhivska i muzejska građa, tako da, na svojevrsan način, ovaj odjel čini središte za rad sva tri odjela zajedno.⁹²

Gazi Husrev-begova biblioteka saraduje i sa drugim ustanovama, kako u našoj zemlji tako i izvan nje. Građa u Gazi Husrev-begovu biblioteku dolazi na različite načine a najviše poklonima, vakufima i donacijama. Saradnja sa bibliotekama, arhivima i muzejima u zemlji i inostranstvu predstavlja izniman značaj za ovu biblioteku, međutim ona nije institucionalizirana već se radi po potrebi. Tako, npr. saradnja sa *Arhivom Sarajeva*, kao vrlo uspješna, obavlja se zajedničkim projektima, izložbama, odgovorima na korisničke zahtjeve i sl. Ostali, najčešći vidovi saradnje sa drugim bibliotekama, arhivima i muzejima su zajedničke radionice, konferencije, projekti, izložbe, restauriranje građe, međubibliotečke pozajmice i razmjena građe, te projekti digitalizacije.

Još jedna važna odrednica saradnje ova tri entiteta spojena u jednoj ustanovi jeste i ta što se građa iz različitih entiteta ne mora slati izvan ustanove na restauraciju jer bi tako moglo doći do dodatnih oštećenja i gubitka dokumenata, publikacija i eksponata. Prednost ove ustanove se ogleda i u pogledu organizovanja izložbi, posjeta, te zajedničkih projekata jer su svi uposlenici upoznati sa radom svih odjela i fondova Gazi Husrev-begove biblioteke. Upravo se kroz ovakve zajedničke projekte i izložbe ponajbolje uviđa kvalitet i uspješnost saradnje između biblioteke, arhiva i muzeja.

⁹¹ Više vidjeti: *Muzej*. Dostupno na: <https://ghb.ba/muzej-2/> (26.06.2021)

⁹² Više vidjeti: *Odjel za konzervaciju i restauraciju*. Dostupno na: <https://ghb.ba/restauracija/> (26.06.2021)

Korisnici u bazi podataka na jednom mjestu imaju sve informacije o fondu Gazi Husrev-begove biblioteke što omogućava jednostavan pristup do željenih informacija. Osoblje biblioteke je uvijek na raspolaganju korisnicima ukoliko imaju problema sa pretraživanjem fondova. Gazi-Husrev-begova biblioteka sa svojim osobljem i opremom često sprovodi tzv. *outsourcing* za projekte digitalizacije prema drugim baštinskim ustanovama. Na taj način su *napravljeni su Katalozi arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa u NUB-u BiH, Orijentalnom institutu, Historijskom arhivu Sarajevo, Bošnjačkom institutu.*⁹³

Na kraju, važno je istaći historijsku ulogu Gazi Husrev-begove biblioteke za koju autorica Kodrić Zaimović kaže: *Iako samostani, Gazi Husrev-begova biblioteka i Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine nisu namjenski bili usmjereni k očuvanju spisa, posebno ne onoga što je arhivska građa danas, zasigurno su bili zaslužni za očuvanje dijela arhivske građe od koje se i do danas neka s pijetetom čuva u Bosni i Hercegovini. Upravo primjeri ovih institucija očigledni su pokazatelji konvergiranih praksi baštinskih ustanova i u Bosni i Hercegovini, rezultat čega jesu i današnji paralelizmi i sinkretizmi u njihovoj savremenoj ulozi.*⁹⁴

⁹³ Kurtalić, I. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u savremenom tehnološkom okruženju: Završni diplomski rad.* Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. 2018. str. 45. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/18_19/kob/Irma-Kurtalic.pdf (26.06.2021.)

⁹⁴ Kodrić Zaimović, L. Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa. *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine.* Vol. 24, No. 24, 2019. str. 60-73. str. 63. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=336004 (26.06.2021.)

Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića

Bošnjački institut osnovan je 1988. godine u Zürichu. Njegov utemeljitelj istaknuti je bh. i bošnjački intelektualac i kulturni mecena Adil Zulfikarpašić, koji je sa svojom suprugom Tatjanom Zulfikarpašić pola vijeka posvetio sakupljanju, klasificiranju i sistematiziranju različite građe o Bosni i Hercegovini, tačnije historijskog, književnog, novinsko-publicističkog, rukopisnog, arhivsko-dokumentacijskog, umjetničkog i folklornog blaga.

Bošnjački institut formiran je sa statusom zaklade (vakufa), te predstavlja ustanovu koja teži biti centar razvoja građanske kulture i vrijednosti Bošnjaka.

Bošnjački institut u Zürich je bio smješten u okviru univerzitetskog kampusa. Centralno mjesto u Institutu zauzimala je biblioteka sa više od 60 hiljada jedinica, koja se iz godine u godinu popunjavala i širila.

Biblioteka je raspolagala i Zbirkom rukopisa, koja danas okuplja više stotina originala iz raznih oblasti, kao što su pravo, politika, religija, medicina, astrologija, muzika iz perioda od 13. do 19. stoljeća i drugih oblasti. Posebno odjeljenje Bošnjačkog instituta predstavljao je Arhiv dokumenata iz različitih razdoblja, koji su važni za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine, kao i prostora bivše Jugoslavije.

U Zürichu je, u sklopu Instituta, formiran Dokumentacijski centar o ratu u BiH (1992-1995), u kojem se od tada prikuplja i katalogizira sva dostupna građa, štampani materijali, fotografije, video i audiozapisi koji se tiču ovog rata. Također, uspostavljena je i priručno-informativna biblioteka sa rječnicima, enciklopedijama, leksikonima, almanasima, atlasima, kao i Zbirka novina i časopisa, u kojoj se nalaze brojna izdanja informativnih i stručnih novina i časopisa sa prostora Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja.

Početkom 2001. godine, glavni fondovi iz Instituta u Zürichu (biblioteka, arhiv, Zbirka umjetničkih djela) preneseni su u Sarajevo, a Bošnjački institut započinje novu eru svog postojanja i djelovanja u Bosni i Hercegovini. Kompleks Instituta u Sarajevu sačinjavaju zgrada biblioteke u kojoj su smještene knjige, arhiv dokumenata, video i audioarhiv, zbirka likovnih djela, kabineti za naučno-istraživački rad, čitaonice, sala za konferencije, drugi popratni sadržaji, te Gazi Husrev-begov hamam, koji je u funkciji kulturnog centra i

predstavlja prostor u kojem se održavaju različite kulturne i naučne manifestacije i prostor gdje su izloženi dijelovi Etnološke i Zbirke umjetničkih djela.⁹⁵

Biblioteka sadrži više od 250 000 bibliotečkih jedinica i izvora za proučavanje bosanskohercegovačke historije i kulture Balkana, te pruža velike mogućnosti za naučno-istraživački rad iz oblasti društveno-humanističkih nauka. Posjeduje bogatu kolekciju periodičnih publikacija od 3000 naslova. Glavni dio fonda čine publikacije o kulturnoj historiji Bošnjaka i njihovim vezama sa ostalim južnoslavenskim narodima.

Sastoji se od nekoliko odjela: *Bosnika, Serbika, Kroatika, Jugoslavika, Balkanika, Islamika, Turkika, Arhivska građa i Odjel enciklopedija, leksikona i rječnika*. Posebnu važnost imaju specijalne zbirke kao što su orijentalni rukopisi, stare i rijetke knjige, kartografska zbirka i zbirka razglednica.

Godišnje, fond biblioteke se povećava za oko 3500 bibliotečkih jedinica kupovinom, poklonom i saradnjom u vidu razmjene knjiga sa mnogim srodnim ustanovama u zemlji i inostranstvu. Kupuju se i nabavljaju najnovija izdanja iz oblasti društveno-humanističkih nauka i redovno se popunjava fond starih i rijetkih izdanja.

Značajan dio fonda predstavljaju i privatne biblioteke uglednih znanstvenika *dr. Smaila Balića, dr. Dušanke Bojanić-Lukač, prof. Muhameda Hadžijahića, prof. dr. Muhsina Rizvića* i drugih. Vrijednu građu biblioteke predstavljaju i poklonjene privatne zbirke *Alije Širbegovića, Hifzije Suljića, Ašide Čaušević, Amile Mulabegović, Derviša Kurtovića, Enesa i Munevere Baš, Silvane Voljevica Čengić, Halida Kuburovića, Šefketa Arslanagića* i mnogih drugih pojedinaca.

Građa biblioteke namijenjena je svim zainteresiranim građanima, znanstvenicima, istraživačima i studentima iz Bosne i Hercegovine i inostranstva. Obradena je u *EOS Web sistemu* i dostupna je za pretraživanje putem online kataloga koji se nalazi na web stranici Bošnjačkog instituta. Preko kataloga biblioteke moguće je putem online pozajmice izvršiti online rezervaciju naslova za sve registrirane korisnike biblioteke, kao i pristupiti člancima i drugim publikacijama koje se nalaze u punom tekstu sa slobodnim pristupom, a povezani su sa katalogom biblioteke Bošnjačkog instituta.⁹⁶

⁹⁵ Više vidjeti: *Historijat: Historijat nastanka*. Dostupno na: <https://bosnjackiinstitut.ba/o-nama/historijat> (26.06.2021)

⁹⁶ Više vidjeti: *Biblioteka: Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića*. Dostupno na: <https://bosnjackiinstitut.ba/zbirke/biblioteka> (26.06.2021.)

Arhivski fond sadrži zbirke: *srednjovjekovna Bosna, Zbirka Acta Turcica, Zbirka socijalistička Jugoslavija 1945-1991, Zbirka emigrantika 1946-1990, Zbirka fotografija, razglednica i priznanja*, te *Lični i porodični arhivski fondovi*. Arhivski fond dostupan je za pretraživanje kroz analitički i sumarno-analitički inventar. Jedan dio fonda prema odluci osnivača Adila Zulfikarpašića nije otvoren za javnost.

U ovom odjelu Instituta se prikuplja i katalogizira sva dostupna građa i dokumenti, štampani strani i domaći materijali, fotografije, video i audio zapisi vezani za rat u Bosni i Hercegovini od 1992-1995.⁹⁷

Posjetitelji Bošnjačkog instituta su u prilici vidjeti stalnu postavku izbora iz *Zbirke umjetničkih djela Bošnjačkog instituta* na četiri sprata galerije kroz tematske cjeline (Stari majstori / Figure / Mahale, čaršije, predjeli / Bh. grafika / Apstraktno i asocijativno) koji daje reprezentativan presjek bogatstva umjetničke kolekcije Instituta, te pruža uvid u stvaralačke domete bosanskohercegovačke likovne umjetnosti 20. i početka 21. stoljeća.⁹⁸

U sklopu web stranice Instituta djeluje i *Znanstveni portal Bošnjačkog instituta – Fondacije Adila Zulfikarpašića* koji predstavlja institucijski online znanstveno-istraživački repozitorij, koji objedinjuje znanstvenu i kulturnu produkciju bosanskohercegovačkih autora iz Bosne i Hercegovine i inozemstva, te inozemnih autora koji su pisali o Bosni i Hercegovini.

Uz pohranu znanstvenog sadržaja Portal na jednom mjestu prikuplja i objedinjuje biografske podatke i bibliografije radova autora, informacije o znanstvenim ustanovama i skupovima u zemlji i inozemstvu, što Portal čini jedinstvenom bazom podataka i jedinom ove vrste u Bosni i Hercegovini, koja omogućava razmjenjivanje znanstvenih informacija, te povezivanje i umrežavanje znanstvenika i istraživača putem zajedničke platforme.

Znanstveni portal je baza otvorenog pristupa koja nudi slobodan pristup pohranjenom sadržaju i mogućnost povezivanja sa drugim akademskim bazama i sadržajima u otvorenom pristupu.

U cilju centralnog prikupljanja i objedinjavanja bosanskohercegovačke kulturne i znanstvene produkcije u inozemstvu, te građe koja na bilo koji način korespondira sa bosanskohercegovačkim pitanjima, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića

⁹⁷ Više vidjeti: *Arhiv: Dokumentacijski centar o ratu 1992-1995*. Dostupno na: <https://bosnjackiinstitut.ba/zbirke/arhiv> (26.06.2021)

⁹⁸ Više vidjeti: *Stalna postavka: U fokusu kolekcije*. Dostupno na: <https://bosnjackiinstitut.ba/izlozbe/stalne-postavke> (26.06.2021)

uspostavio je novi informacijsko-komunikacijski prostor, Znanstveni portal za digitalnu pohranu znanstvenih radova i razmjenu znanstvenih informacija u zemlji i inozemstvu.⁹⁹

⁹⁹ Više vidjeti: *Znanstveni portal Bošnjačkog instituta – Fondacije Adila Zulfikarpašića*. Dostupno na: <https://www.znanstveniportal.ba/bs/public/about> (26.06.2021)

Zaključak

Završni magistarski rad pod naslovom *Ka novom modelu multifunkcionalne ustanove baštine: zajednička historijska ishodišta i konvergirane prakse današnjice* predstavio je modele saradnje biblioteka, arhiva i muzeja kako u lokalnim, regionalnim, nacionalnim, tako i u međunarodnim okvirima. Kroz historijski pregled saradnje biblioteka, muzeja i arhiva uviđa se da je oduvijek postajala neraskidiva veza među ovim ustanovama koliko god one djelovale pojedinačno, a donkle i nezavisno. Upravo tome svjedoče historijske činjenice koje su navedene kroz primjere biblioteka u starom vijeku, biblioteka u faraonskom Egiptu, muzeja u Aleksandriji, kasnijih tzv. kabineta čuda i sl., a bez obzira na kasnije pojave divergencije među njima kroz 19. stoljeće.

U današnje vrijeme, a kada je riječ o saradnji i povezivanju na lokalnom i regionalnom nivou, seminari AKM, te Asocijacija BAM i njene konferencije nameću se svojim značajem i ekskluzivnošću spajajući na taj način arhive, biblioteke i muzeje, ali i sve tri profesije, tj. discipline arhivista, bibliotekara i muzealaca koji zasigurno imaju veliki broj poveznica u radu, a posebno se ističe poveznica kroz informacijske nauke.

Glavni zajednički motiv bibliotekama, arhivima i muzejima ka kreiranju nove multifunkcionalne ustanove baštine jeste upravo zaštita i promocija baštine.

Stoga, kompletiranje zbirki koje nedostaju, razmjena građe te razmjena iskustava i iznalaženje zajedničkih rješenja daju proizvod visoke kvalitete što saradnju ovih ustanova čini veoma važnom i nezaobilaznom u cjelokupnom radu i djelovanju.

Dolaskom tehnologije i njenim napretkom, u našoj zemlji, ali i na međunarodnom nivou mogu se pronaći primjeri biblioteka, arhiva i muzeja koji pokazuju da se uz volju i naporan rad mogu postići veliki uspjesi koji garantuju dugotrajne rezultate za sve tri ustanove baštine. Savremeno informacijsko okruženje doprinosi širem okviru djelovanja baštinskih ustanova, stoga zajednički rad ne predstavlja mogućnost izbora, već prelazi u nužnost i preduvjet za kvalitetno obavljanje poslova. Digitalno okruženje je stvorilo i nove međuodnose koji bibliotekama, arhivima i muzejima daju prednost na svim nivoima djelovanja. Brojne promjene koje su posljedica razvoja tehnologije otvorile su širi horizont i nove mogućnosti za baštinske ustanove.

Tako, vidljivi primjeri multifunkcionalnih ustanova baštine još uvijek jačaju i afirmišu se u svom radu i djelovanju, bilo da je riječ o ustanovama kakve su u BiH ali i šire, poput *Gazi*

Husrev-begove biblioteke ili sinkretske baštinske ustanove, kakav je *Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića*, ili *Bibliotheca Alexandrina* u Egiptu ili *Dar al-Kutub* i sl.

U kontekstu multifunkcionalnih ustanova baštine sve je više riječ, također, o jačanju profesionalnog povezivanja kroz sve tri profesije; sličnim zakonskim regulativama; dijeljenju znanja unutar baštinskih, odnosno informacijskih stručnjaka, a sve je manje, gotovo nikako, riječ o distinkciji između različitih baštinskih tema, izazova i fenomena na koje nailaze biblioteke, muzeji i arhivi kao baštinske ustanove.

Literatura

1. Aparac Jelušić, T. *Teorijska ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova: prema suradničkom pristupu stalnom stručnom usavršavanju*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM), 07: 15-23. 2013. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/articledetail?id=285584>
2. Aparac Jelušić, T., Faletar Tanacković, S., Pehar, F. *Struktura trostruke uzvojnice AKM-a: bibliometrijska analiza priloga objavljenih u razdoblju od 1997. do 2008. // Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/455631?rad=455631>
3. Borgman, C. L., Rice, R.E. *The convergence of information science and communication: A bibliometric analysis*. Journal of the American society for information science, 43(6):397-411. 1992. Dostupno na: <https://www.dhi.ac.uk/san/waysofbeing/data/health-jones-borgman-1992.pdf>
4. Brošura Nacionalne biblioteke Katara, dostupno na: <https://qnlweb-staticfiles.s3.us-west-1.amazonaws.com/qnlsite/public/attachments/QNL%20General%20Brochure%20EN.pdf>
5. Brophy, P., *Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba*. Beograd: Clio. 2005.
6. *Canadian Digital Information Strategy (CDIS): Final Report of consultations with stakeholder communities 2005 to 2008*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2010. Dostupno na: https://www.webcitation.org/6M3NUTR2P?url=http://datalib.library.ualberta.ca/data/CDIS_FinalReport_eng_REVISED_Final.pdf
7. *Creating a New Kind of Knowledge Institution: Directions for Library and Archives Canada*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2004. Dostupno na: <https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/012012/f2/01-e.pdf>
8. *Directions for Change*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2006. Dostupno na: <https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/012016/f2/012016-1000-e.pdf>
9. Drašković, B. *Evropske smjernice za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja – osvrt na rad Državnog arhiva Crne Gore*. MONTENEGRO – Libraries, Archives and

- Museums - LAM 2019. Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore *Đurđe Crnojević*. 2019. Dostupno na: <https://www.nb-cg.me/fajlovi/p1dobj6ru418c7jt918k3ipv1mids4.pdf>
10. *Etički kodeks za muzeje*. Sarajevo: ICOM BiH. 2007. Dostupno na: <https://www.icombih.org/site/files/bosanski.pdf>
11. Faletar Tanacković, S; Aparac Jelušić, T. *Ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja*. Libellarium, III, 2. 2010. Dostupno na: <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/viewFile/126/126Bam>
12. Horvat, A. Zajedničko i posebno u stručnoj naobrazbi bibliotekara, arhivista i muzeologa. // *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/Horvat-Obrazovanje%20bibliotekara,%20arhivista%20i%20muzeologa.pdf>
13. *Hrvatska enciklopedija*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42619>
14. IFLA - Public libraries, archives and museums: trends in collaboration and cooperation. The Hague: IFLA Headquarters. 2008. - ISBN 978-90-77897-28-7
15. *ISAD (G): Opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva*. Zagreb: Međunarodno arhivsko vijeće. 2001. Dostupno na: [http://arhinet.arhiv.hr/Download/PDF/ISAD_\(G\)_2_Izd_Hrv.pdf](http://arhinet.arhiv.hr/Download/PDF/ISAD_(G)_2_Izd_Hrv.pdf)
16. Jakobović, P. *Seminar AKM: arhivističke teme na tragu upravljanja promjenama u arhivima: Diplomski rad*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. 2012. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:1866/preview>
17. Karun, Breda. *Kulturna baština - zajednički imenitelj biblioteka, arhiva i muzeja. Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, ISSN 2303-8888*. Dostupno na: <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca/article/view/163>
18. Kodrić, Lejla. *Digitalne informacijske ustanove u baštinskim ustanovama*. Sarajevo: JU Biblioteka Sarajeva. 2010.
19. Kodrić, L. *Model digitalnih informacijskih usluga u baštinskim ustanovama: Doktorska disertacija*. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. 2010. Dostupno na: https://www.znanstveniportal.ba/resources/index/repository_attachment/1512560621.3104.pdf

20. Kodrić, L. *Web 2.0 tehnologije: Nove mogućnosti za digitalne informacijske usluge bosanskohercegovačkih ustanova baštine*. Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“ 1:106-121. 2009. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=32224>
21. Kodrić Zaimović, L. *Baštinske studije: Od moderne do postdigitalne kulture*. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. 2021.
22. Kodrić Zaimović, L. *Kritičke baštinske studije – teorijske i praktične implikacije*. Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu 1:49-64. 2017. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=680265>
23. Kodrić Zaimović, L. Sinkretizmi baštinskih ustanova u Bosni i Hercegovini: prilog naučnoj valorizaciji njihovih historijskih veza i aktuelnih odnosa. *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*. Vol. 24, No. 24, 2019. str. 60-73. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=336004
24. Kurtalić, I. *Modeli saradnje arhiva, biblioteka i muzeja u savremenom tehnološkom okruženju: Završni diplomski rad*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. 2018. Dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/18_19/kob/Irma-Kurtalic.pdf
25. Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993.
26. *Memory of the World: Egypt - Dar Al-Kutub Manuscripts*. UNESCO. Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/projects/full-list-of-projects/egypt-dar-al-kutub-manuscripts-project/>
27. *Museums, Archives, and Libraries: Estranged Siblings*. Dostupno na: <http://freepages.rootsweb.com/~gilliamgibbs/genealogy/writings/musarchlib.html>
28. Popović, P. J. *Pravna zaštita kulturnih dobara, sa posebnim osvrtom na arhivsku građu koja se nalazi u muzejima i bibliotekama, njeno korištenje i normativno razgraničenje nadležnosti muzeja, arhiva i biblioteka*. Beograd: Tehnični in vsebinski problemi klasičnoga in elektronskoga arhiviranja. 2012. Dostupno na http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2012/24_Popovic_2012.pdf
29. Ranić, A. *Izgradanja zbirke arhivske knjižnice*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/7025>
30. Rešidbegović, A. *Biblioteka kao mjesto susreta starog i novog, tradicije i savremenog*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i

- muzeologa (BAM) 04:10-14. 2010. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=109510>
31. Schellenberg, T.R. *Modern Archives: Principles & techniques*. Chicago: Society of American Archivists. 2003. Dostupno na: <http://www.archivists.org/publications/epubs/ModernArchives-Schellenberg.pdf>
32. *Shaping our continuing memory collectively: a representative documentary heritage*. Ottawa: Library and Archives Canada. 2010. Dostupno na: <https://central.bac-lac.gc.ca/.item?op=pdf&id=013-449-e>
33. Stipčević, A. *Povijest knjige: 2. Prošireno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Matica Hrvatska. 2006.
34. Tadić, Katica. *Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare*. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pogl1.htm#1>
35. Timms, K. *New Partnerships for Old Sibling Rivals: The Development of Integrated Access Systems for the Holdings of Archives, Libraries, and Museums*. *Archivaria, The Journal of the Association of Canadian Archivists*. 68 (Fall 2009): 67–95. Dostupno na: <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13230>
36. Trant, J. *Emerging Convergence? Thoughts on museums, archives, libraries, and professional training: Museum Management and Curatorship*. Canada: Museum Management and Curatorship, Vol. 24, no. 4, Dec. 2009, pp. 369-386. Dostupno na: <http://www.archimuse.com/papers/trantConvergence0908-final.pdf>
37. Tustanić, J. *Kataložni opisi građe u arhivima, knjižnicama i muzejima - elementi opisa zaštite građe: Završni rad*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. 2019. Dostupno na: <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A4784/datastream/PDF/view>
38. Vujović, O. *Kabineti čuda narodnog muzeja Zadar*. Dostupno na: <https://www.wish.hr/kabineti-cuda-narodnog-muzeja-zadar/>
39. Walker, C., Manjarrez, C. A. *Partnerships for Free Choice Learning: Public Libraries, Museums and Public Broadcasters Working Together*. 2004. Dostupno na: http://www.urban.org/UploadedPDF/410661_partnerships_for_free_choice_learning.pdf
40. Web stranica Bibliotheca Alexandrina. Dostupno na: <https://www.bibalex.org/en/Default>
41. Web stranica Bošnjackog instituta – Fondacija Adila Zulfikarpašića. Dostupno na: <https://bosnjackiinstitut.ba/>

42. Web stranica Dar al- Kutub. Dostupno na: <http://enl.numismatics.org/>
43. Web stranica Gazi Husrev- begove biblioteke. Dostupno na: <https://ghb.ba/>
44. Web stranica LAC-a. Dostupno na: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/Pages/home.aspx>
45. Web stranica Nacionalne biblioteke Katara. Dostupno na: <https://qnl.qa/ar>